

Cultural Policy Making and Explanation of the Social Capital Application Model in Neighborhood-Oriented Cultural Development (Case Study: Neighborhoods of Tehran)

Original Article

Maryam Jangzargary¹, Esmail Kavousi^{2*}, Habib Sabouri Kashani³

1- Ph.D. Candidate, Department of Social Sciences, Faculty of Humanities, Islamic Azad University, Tehran Branch, North Tehran, Iran

2- Associate Professor, Department of Cultural Management and Planning, North Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

3- Assistant Professor, Department of Communication Sciences and Social Sciences, Faculty of Humanities, Islamic Azad University, Tehran East Branch, Tehran, Iran

ARTICLE INFO

Article History

Received: 2023-12-19

Revised: 2024-03-09

Accepted: 2024-03-13

Keywords

Cultural Policy
Neighborhood-Oriented Cultural
Development
Neighborhoods of Tehran
Social Capital

ABSTRACT

Introduction

The appearance of Iranian cities has similar characteristics. So in most of them, the development of the city and the increasing use of cars has led to the disintegration of its old shape, so that its body has been unevenly developed in a new way in different parts. The way of evaluating urban environments today is such that human identity is ignored in them [1]. The disarray of cities, which is increasing day by day, while affecting the shape and density of cities and transportation, has also affected the social interactions of citizens, which results in the reduction of people's sense of belonging to these cities [2]. For the changes of a neighborhood-oriented cultural development to be accepted by the public, it requires the social satisfaction of the residents and the qualitative improvement of the economic conditions of the citizens living in the neighborhoods [3]. This approach and at the same time, eliminating the problems of urban management, will happen if the management attitude is changed, so that power is decentralized and people's participation in the neighborhoods increases [18]. The result of these efforts is improving the sense of self-belief among citizens and usefulness in their neighborhood; Therefore, social solidarity will result from creating neighborhood identity, promoting social responsibility, and eliminating neighborhood disorder. Participation in today's conditions in areas such as reducing the workload of national levels compared to local programs, increasing informed citizens, increasing quality by doing things, providing human and financial resources for municipalities, reducing costs, increasing productivity, and contributing citizens to accept responsibility. It is important and necessary. The high importance of the present research is also based on this. In this regard, the current research seeks to provide a suitable model, which is carried out through a meta-composite qualitative approach, in addition to examining internal and external research in the field of social capital models in neighborhood-oriented cultural development.

Materials and Methods

This research is exploratory mixed research and a qualitative-quantitative combined method was used in its conduct. In the first step (qualitative step), the necessary data were collected by examining previous research in the field related to the subject of the study, as well as conducting in-depth interviews, then according to the grounded theory method, coding, categorization, and finally a conceptual model were presented. In grounded theory, as an exploratory-inductive research method, the steps of analyzing the collected qualitative data are performed in three steps: open coding,

* Corresponding author: ekavousy@gmail.com

central coding, and selective coding: 1) Open coding is a process by which the features and dimensions of the specified concepts from the text are extracted and analyzed. In open coding, specific concepts are expanded according to their dimensions and characteristics, and then by subdividing the information obtained from the primary raw data, preliminary categories are formed about the phenomenon under investigation and to the question it deals with data, comparing cases, events and states of phenomena to discover similarities and differences. 2) In the axial coding, one of the categories that are under investigation and discovery (main dimension) and then other categories (components) are related to it (this method was used in the present research). 3) The process of determining the central category coherently and creating a connection between the central category and other categories is called selective coding. From the experts' answers to 7 questions about the content, the relationship of the model with the purpose, and quality, Hotelling's t-test was taken to evaluate the validity of the model. Kappa coefficient has been used to evaluate the reliability of the model. In the second step (quantitative step), data were collected through the distribution of researcher-made questionnaires and analyzed through structural equation modeling. It should be noted that the mentioned questionnaire is derived from the results of the proposed models placed at the center of the process. The statistical population of this research includes two communities, in the qualitative part of the research, urban management and urban sociology experts and experts in the academic community and urban management organizations of Tehran were selected as potential participants. Characteristics include having a university education related to urban issues, holding a managerial job related to the issue, having experience in doing collaborative activities in the field of urban issues, having enough opportunity and interest to conduct an interview, and the concern of the people are the criteria for selecting the interviewees. Due to the nature of qualitative content in this research and specific knowledge and data that were available to some key informants on the subject under study, we have used the purposeful selection sampling method. In the quantitative part, the statistical population includes the citizens of Tehran city, which was sampled in a random and non-targeted way. According to the population estimates of the Iran Statistics Center from the general population and housing census in 2015, the population of Tehran is 7992627 people, therefore the sample size obtained from Cochran's formula is determined to be 384 people.

Findings

The results of the interviews conducted with the grounded theory method showed that the cultural policy model for the use of social capital in the neighborhood-oriented cultural development of Tehran includes 75 open codes, 24 core codes, and 6 selective codes, and in the quantitative part, it showed the results of structural equation modeling, that the value of the significance coefficient t related to the relationship between the main variables of the causal conditions and the central phenomenon; background conditions, intervention conditions, and central phenomenon with strategies; Strategies with consequences at the confidence level of 95% are greater than 1.96, and this indicates the significance of the effect of the variables of causal conditions with the central phenomenon; background conditions, intervention conditions, central phenomenon with strategies; Strategies have consequences. Therefore, all 6 variables are identified as main variables.

Conclusion

According to the findings of the research, it seems that residents' satisfaction with environmental services and facilities has a direct relationship with a sense of social trust and citizenship responsibility. In the same way, there is a direct relationship between satisfaction with the set of services provided by the city administration and strengthening the sense of belonging to the place of residence and the use of social capital in the neighborhood. The result of this positive interaction is increased commitment to citizenship duties and acceptance of urban culture. At the same time, the satisfaction and sense of responsibility of the residents of the neighborhood are directly related to voluntary participation and easy acceptance of changes, and this will lead to the cultural development of the neighborhood. The social satisfaction of citizens alongside and in interaction with the change of urban management approach can strengthen the mutual relationship of social capital and collective solidarity. The neighborhood-oriented approach, with a change in the development approach from above, facilitating the ways of people's participation at the neighborhood level and developing a culture of participation by the city management and citizens, will be a solution to the problems in the city and city management.

COPYRIGHTS

©2022 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the original authors and source are cited. No permission is required from the authors or the publishers.

HOW TO CITE THIS ARTICLE

Jangzargary M. Kavousi E. Sabouri Kashani H. Cultural Policy Making and Explanation of the Social Capital Application Model in Neighborhood-Oriented Cultural Development (Case Study: Neighborhoods of Tehran). Urban Economics and Planning Vol 4(4):222-241. [In Persian]

DOI: 10.22034/UEP.2024.411385.1402

سیاست گذاری فرهنگی و تبیین مدل کاربست سرمایه اجتماعی در توسعه فرهنگی محله محور (مطالعه موردی: محلات شهر تهران)

مقاله پژوهشی

مریم جنگ زرگری^۱، اسماعیل کاوسی^{۲*}، حبیب صبوری خسروشاهی^۳

۱- دانشجوی دکتری رشته سیاست گذاری فرهنگی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال، تهران، ایران

۲- استاد گروه مدیریت و برنامه ریزی فرهنگی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال، تهران، ایران

۳- استادیار گروه علوم ارتباطات و علوم اجتماعی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شرق، تهران، ایران

چکیده

مقدمه

ظاهر شهرهای ایران مشخصه‌های مشابهی دارند، به طوری که در بیشتر آن‌ها توسعه شهر و کاربرد روزافزون خودروها، به ازهم‌پاشیدگی شاکله کهن آن منجر شده، چنان که کالبد آن به شکلی نوین در بخش‌های مختلف به صورت نابرابر توسعه یافته است. نحوه ارزیابی محیط‌های شهری در ادوار امروزی به گونه‌ای است که هویت انسانی در آن‌ها نادیده گرفته می‌شود [۱]. بی‌نظمی شهرها که هر روز بیشتر هم می‌شود، در عین حال که بر شکل و تراکم شهری و رفت و آمدها تأثیر گذاشته، بر تعاملات اجتماعی شهروندان نیز تأثیر داشته است که حاصل آن، تقلیل تعلق خاطر مردم به این شهرهاست [۲].

برای اینکه تغییرات یک توسعه فرهنگی محله محور مورد پذیرش عمومی قرار گیرد، مستلزم خرسندی اجتماعی ساکنان و ارتقای کیفی شرایط اقتصادی شهروندان ساکن در محلات است [۳]. این رویکرد و در عین حال، از بین بردن مشکلات مدیریت شهری، در صورتی واقع می‌شود که نگرش مدیریتی تغییر یابد، به طوری که از قدرت تمرکززدایی شود و مشارکت مردم در محلات افزایش یابد [۱۸]. حاصل این تلاش‌ها بهبود حس ایمنی به خود میان شهروندان و فایده‌مندی در محله زندگی آن‌هاست؛ بنابراین همبستگی اجتماعی نتیجه ایجاد هویت محله‌ای و ارتقای مسئولیت اجتماعی و از بین بردن بی‌نظمی محله خواهد بود.

مشارکت در شرایط امروزی در حوزه‌هایی همچون کاهش بار تصدی‌گری سطوح ملی نسبت به برنامه‌های محلی، افزایش شهروندان آگاه، افزایش کیفیت با انجام امور، تهیه نیروی انسانی و مالی برای شهرداری‌ها، کاهش هزینه‌ها، افزایش بهره‌وری و سهیم کردن شهروندان در پذیرش مسئولیت، اهمیت و ضرورت دارد. اهمیت بالای تحقیق حاضر نیز بر همین مناسبت است. در این راستا تحقیق حاضر به دنبال ارائه الگوی مناسب است که از خلال رویکرد کیفی فراترکیب در کنار بررسی تحقیقات داخلی و خارجی در حوزه الگوی سرمایه اجتماعی در توسعه فرهنگی محله محور انجام می‌شود.

مواد و روش‌ها

این پژوهش از نوع تحقیقات آمیخته اکتشافی است و از روش ترکیبی کیفی- کمی در انجام آن استفاده شده است. در گام اول (گام کیفی) داده‌های لازم طی بررسی تحقیقات پیشین در حوزه مرتبط با موضوع مطالعه و همچنین انجام مصاحبه عمیق گردآوری شده، سپس طبق روش گراند تئوری کدگذاری، مقوله‌بندی و در نهایت مدل مفهومی ارائه شده است. در گراند تئوری به عنوان یک روش پژوهشی اکتشافی- استقرایی، مراحل تحلیل داده‌های کیفی گردآوری شده، طی سه گام کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی انجام می‌شود: (۱) کدگذاری باز فرایندی است که با آن ویژگی‌ها و ابعاد مفاهیم مشخص شده از متن، استخراج و تحلیل می‌شود. در کدگذاری باز مفاهیم مشخص و طبق ابعاد

اطلاعات مقاله

تاریخ‌های مقاله

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۹/۲۸

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۱۲/۱۹

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۲/۲۳

کلمات کلیدی

توسعه فرهنگی محله محور
سرمایه اجتماعی
سیاست گذاری فرهنگی
محلات شهر تهران

تعیین می‌شود.

یافته‌ها

نتایج بررسی مصاحبه‌های صورت‌گرفته با روش گراندد تئوری نشان داد مدل سیاست‌گذاری فرهنگی به منظور کاربست سرمایه اجتماعی در توسعه فرهنگی محله‌محور محلات شهر تهران شامل ۷۵ کد باز، ۲۴ کد محوری و ۶ کد انتخابی است و در بخش کمی نتایج مدل‌سازی معادلات ساختاری نشان داد مقدار ضریب معناداری t مربوط به رابطه بین متغیرهای اصلی شرایط علی با پدیده‌محوری؛ شرایط زمینهای، شرایط مداخله‌ای و پدیده‌محوری با راهبردها؛ راهبردها با پیامدها در سطح اطمینان ۹۵ درصد، از ۱/۹۶ بیشتر است و این مورد بیانگر معنادار بودن تأثیر متغیرهای شرایط علی با پدیده‌محوری؛ شرایط زمینهای، شرایط مداخله‌ای، پدیده‌محوری با راهبردها؛ راهبردها با پیامدها است. بنابراین هر ۶ متغیر، به عنوان متغیرهای اصلی شناسایی می‌شوند.

نتیجه‌گیری

با توجه به یافته‌های پژوهش، به نظر می‌رسد رضایت ساکنان از خدمات و امکانات محیطی، رابطه مستقیم با حس اعتماد اجتماعی و مسئولیت شهروندی دارد. به همین ترتیب، میان رضایت از مجموعه خدمات ارائه‌شده از سوی مدیریت شهری و تقویت احساس تعلق به محل زندگی و کاربست سرمایه اجتماعی در محله ارتباط مستقیم برقرار است. حاصل این تعامل مثبت، افزایش تعهد به تکالیف شهروندی و پذیرش فرهنگ شهرنشینی است. در عین حال رضایتمندی و حس مسئولیت اهالی محله با مشارکت داوطلبانه و پذیرفتن آسان تغییرات ارتباط مستقیم دارد و این امر منتهی به توسعه فرهنگی محله‌محور خواهد شد. در واقع رضایتمندی اجتماعی شهروندان در کنار و در تعامل با تغییر رویکرد مدیریت شهری، می‌تواند ارتباط متقابل سرمایه اجتماعی و همبستگی‌های جمعی را تقویت کند. رویکرد محله‌محوری با تغییر در رویکرد توسعه از بالا، تسهیل راه‌های مشارکت مردم در سطح محله و توسعه فرهنگ مشارکت از سوی مدیریت شهری و شهروندان، راهکاری برای حل مشکلات موجود در شهر و مدیریت شهری خواهد بود.

و خصوصیاتشان گسترش می‌یابند، سپس به وسیله جزء جزء کردن اطلاعات به‌دست‌آمده از داده‌های خام ابتدایی، مقوله‌های مقدماتی را در رابطه با پدیده مورد بررسی شکل‌بندی کرده و به پرسش درباره داده‌ها، مقایسه موارد، رویدادها و حالات پدیده‌ها با هدف کشف شباهت‌ها و تفاوت‌ها می‌پردازد. در کدگذاری محوری یکی از مقوله‌ها که در دست بررسی و اکتشاف است محور فرایند قرار می‌گیرد (بعد اصلی) و سپس مقوله‌های دیگر (مؤلفه‌ها) به آن مرتبط می‌شوند (در پژوهش حاضر از این روش استفاده شده است). (۳) فرایند تعیین مقوله مرکزی به روشی منسجم و ایجاد ارتباط میان مقوله مرکزی و دیگر مقولات کدگذاری انتخابی نامیده می‌شود. از جواب‌های متخصصان به ۷ پرسش درباره محتوا، ارتباط مدل با هدف، کیفیت و... آزمون t هتلینگ گرفته شد تا بتوان روایی مدل را مورد ارزیابی قرار داد. برای ارزیابی پایایی مدل، از ضریب کاپا بهره برده شده است. در گام دوم (گام کمی) داده‌های از طریق توزیع پرسشنامه محقق‌ساخته جمع‌آوری و از طریق مدل‌سازی معادلات ساختاری تجزیه و تحلیل شده‌اند. لازم است یادآور شود پرسشنامه یادشده از نتایج حاصل از مدل ارائه‌شده پیشنهادی برگرفته شده است.

جامعه آماری این پژوهش شامل دو جامعه است، در بخش کیفی پژوهش، خبرگان و صاحب‌نظران مدیریت شهری و جامعه‌شناسی شهری در جامعه دانشگاهی و سازمان‌های مدیریت شهری تهران به عنوان مشارکت‌کنندگان بالقوه انتخاب شدند. ویژگی‌هایی شامل داشتن تحصیلات دانشگاهی مرتبط با موضوعات شهری، تصدی شغل مدیریتی در ارتباط با موضوع، داشتن تجربه انجام فعالیت‌های مشارکتی در حوزه مسائل شهری، داشتن فرصت و علاقه کافی برای انجام مصاحبه و دغدغه‌مندی افراد معیار انتخاب مصاحبه‌شوندگان قرار گرفته است. به دلیل ماهیت محتوایی کیفی در این پژوهش و دانش و داده‌های خاصی که در اختیار برخی اطلاع‌رسانان کلیدی در موضوع مورد مطالعه وجود داشت از روش نمونه‌گیری انتخاب هدفمند بهره برده‌ایم. نمونه‌گیری از صاحب‌نظران و مطلعان در این حوزه تا رسیدن به نقطه اشباع نظری ادامه یافته است. در بخش کمی، جامعه آماری شامل شهروندان شهر تهران، است که نمونه‌گیری به روش تصادفی و غیرهدفمند صورت گرفته است. طبق برآوردهای جمعیتی مرکز آمار ایران از سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵، جمعیت شهر تهران ۷۹۹۲۶۲۷ نفر است، از این رو حجم نمونه به‌دست‌آمده از فرمول کوکران برابر با ۳۸۴ نفر

مقدمه

عواملی مانند عدم شفاف‌سازی، بی‌عدالتی اجتماعی، عدم پاسخ‌گویی و... روند کاهش اعتماد اجتماعی در آینده را به طور فزاینده‌ای تسریع خواهد کرد. کلان‌شهر تهران با تنگناهای متعددی در خصوص مدیریت بهینه سازمان فضایی شهر روبه‌روست و رویکرد کنونی در مدیریت کلان و متمرکز آن، به دلیل عدم اتکا به سازوکارهای محلی، مشارکت مردم و نظام‌های پایدار اکولوژیک محلی، به توسعه پایدار شهری منتهی نشده است [۴]. بنابراین مدیریت شهری تهران برای اعمال مدیریتی کارا تر و منسجم‌تر نیازمند تقویت پیوندهای بین شهرداری و شهروندان است.

اگر توسعه اجتماع محور را به مثابه فرایندی محسوب کنیم که به موجب آن گروه‌های اجتماع محلی قادر به کنترل تصمیمات و تخصیص منابع از بالا جهت توسعه محلی شوند؛ این تعریف فرایندی آموزشی است که شهروندان را قانع می‌سازد با تصمیم‌گیری گروهی به رتق وفتق مشکلات خود بپردازند و به بیان دیگر، کنشی اجتماعی برای تغییر وضعیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و زیست‌محیطی خود انجام دهند، از این رو سؤال اصلی اینجا است که آیا سیاست‌گذاری فرهنگی مبتنی بر کاربست سرمایه اجتماعی به توسعه محله محور توانسته است به این مهم بینجامد یا خیر؟ از سوی دیگر، به علت پویایی جامعه و رشد سریع فناوری‌های نوین، در آینده نزدیک مدیریت شهری و سازمان شهرداری تهران بدون تغییر رویکرد و گرایش به مدیریت از پایین به بالا، دیگر توان اداره شهر را نخواهد داشت، اینجاست که ضرورت بررسی سیاست‌های مبتنی بر سرمایه اجتماعی و مشارکت و نحوه سیاست‌گذاری برای افزایش توان مدیریت بر شهر روبه‌روز افزایش می‌یابد.

پیشینه تحقیق

بخشی از تحقیقات داخلی و خارجی که در حیطه موضوع انجام شده و در پژوهش حاضر نیز مورد توجه قرار گرفته‌اند، بررسی و ارزیابی می‌شوند. در این قسمت نتایج برخی از پژوهش‌های داخلی و خارجی در ارتباط با موضوع مقاله حاضر بررسی خواهد شد:

جدول ۱. بررسی پژوهش‌های داخلی

عنوان تحقیق	نویسنده/سال	نتایج
بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت مردمی در توسعه شهری؛ مطالعه موردی: شهر ایلام	صفایی‌پور، ۱۳۹۶ [۱۸]	مشارکت مردمی در توسعه شهر ایلام دارای تأثیر مثبت و معناداری است. همچنین، تعلق اجتماعی و میزان مشارکت آن‌ها، همبستگی و تعاملات مردمی، سطح رضایتمندی مردمی از زندگی‌شان و تمایل به مشارکت، جنسیت و تحصیلات در توسعه شهری ایلام تأثیر مثبت و معناداری دارد.
بررسی جامعه‌شناختی پیامدهای محله‌محوری و نقش آن در شکوفایی مدیریت در کلان‌شهرها	کریمی‌زاده اردکانی، ۱۳۹۶ [۲]	احساس مسئولیت شهروندان بر محله‌محوری و پیامدهای آن تأثیر داشته و با القای حس تعلق و هویت محله‌ای، طرح‌های توسعه محله به‌ویژه توسعه فرهنگی موفقیت بیشتری داشته است. همچنین، رضایتمندی اجتماعی مردم رابطه محکمی با پیامدهای محله‌محوری نشان داده است.
مدیریت شهری محله‌محور با رویکرد برنامه‌ریزی مشارکتی؛ نمونه: محله‌های شهری منطقه ۱ شهرداری تهران	عظیمی املی و ارشادی وهرام، ۱۳۹۶ [۱]	بین میزان مشارکت مردم و مدیریت محله‌های شهری رابطه وجود دارد و با دخالت دادن مردم در تصمیم‌گیری‌ها و تصمیم‌سازی‌ها، مدیریت مطلوب و پایدار محله‌های شهری محقق می‌شود.
شرکت‌های مردم‌نهاد شهری؛ راهکاری برای مشارکت شهروندان در مدیریت شهری	رجبی و حصاری‌نژاد، ۱۳۹۲ [۱۹]	بالا بردن مشارکت مردم در ساختار مدیریت شهری و تحقق عینی و ساختاری مشارکت مردمی با ویژگی‌های فرهنگی ایرانیان و سابقه ساختار موفق محلات و شهرهای گذشته با ایجاد منافع حاصل از مشارکت شرکت‌های مردم‌نهاد می‌تواند راهکاری برای مشارکت شهروندان در مدیریت شهر باشد.
بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت اجتماعی ساکنان در تحقق طرح‌های توسعه شهری؛ نمونه موردی: پیاده‌راه‌سازی حوزه تاریخی شهر تهران منطقه ۱۲	ادریسی و شجاعی، ۱۳۹۱ [۲۰]	مشارکت اجتماعی در بین کسبه بافت تاریخی تهران، به عنوان یک عنصر تأثیرگذار در محیط اجتماعی شناخته شده است و کسبه درک مناسبی از اهمیت مشارکت اجتماعی در محل کسب‌وکار خود دارند. همچنین، عواملی همچون خاطره جمعی، انگیزه اقتصادی، اعتماد، رابطه اجتماعی، نوع شغل، موقعیت مکانی مغازه، تحصیلات و درآمد افراد بر مشارکت اجتماعی آن‌ها تأثیر معناداری دارد.

شهرهای ایران از نظر کالبدی، ویژگی‌های مشابهی دارند. در بسیاری از آن‌ها ساختار کهن شهر با توسعه شهر و استفاده هر چه بیشتر از اتومبیل، از هم پاشیده شده و ساختار جدید شهری با رشدی نامتعادل در حوزه‌های مختلف توسعه پیدا کرده است. با این حال، در گذشته شهرهای سنتی عموماً، به آهستگی رشد کرده و از آنجا که تغییرات در بافت آن‌ها تدریجی بوده، نسل‌های پی‌امپی را به دریافت حس تداوم و پایداری از محیط کالبدی اطرافشان قادر می‌ساخت. اما امروز با پیشرفت سرمایه‌داری و سرعت شهرگرایی، این دریافت از روند توسعه شهر عقب افتاده است. امروزه محیط‌های شهری، تصنعی و به دور از هویت انسانی ارزیابی می‌شوند [۱]. شهرها بر اساس هنجارهای ساختگی و نه بر مبنای خواست‌ها و ارزش‌های مردمی شکل می‌گیرند. ناپسامانی روزافزون شهرها، علاوه بر مسائل و مشکلات فیزیکی، کالبدی، ترافیکی و... روی رفتارهای اجتماعی شهروندان نیز مؤثر بوده، کاهش دل‌بستگی ساکنان به شهر و عدم تعلق خاطر به آن را در پی داشته است [۲].

آنچه همبستگی‌های اجتماعی و مشارکت همسایگان را ضعیف و موجب به وجود آمدن نوعی بی‌تفاوتی اجتماعی شده، توسعه بی‌رویه شهرنشینی است. اهمیت محله در زندگی فردی و اجتماعی افراد با گسترش فضاهای عمومی و بروز تغییرات سریع سیاسی، اجتماعی و فناوری روند کاهش دارد. هویت‌های مکان محور در سایه جابه‌جایی‌های سریع جمعیت، مهاجرت، وسعت ساخت‌وساز و افزایش بهای مسکن در تهران رو به ضعف نهاده و باعث تغییر و تحول در ترکیب جمعیت محله‌ها شده است [۳].

مدیریت شهری با توجه به شرایط امروزین کلان‌شهر تهران یعنی گسترش بی‌رویه حاشیه‌نشینی، تغییرات شدید جمعیتی، پیری جمعیت و شکاف نسلی، آسیب‌های اجتماعی، دگرگونی ساختار طبقاتی، تغییرات اقتصادی- اجتماعی وسیع، ایجاد عرصه‌های جدید شغلی و تعاملی مبتنی بر فناوری و ارتباطات در فضای مجازی نیاز مبرم به گسترش اعتماد عمومی در همه سطوح و ابعاد زندگی شهری دارد تا بتواند با ایجاد فضای اعتماد و مشارکت، مشکلات دردم‌تنبه شهر را مدیریت و حل کند؛ این در حالی است که نشانه‌های وجود

جدول ۲. بررسی پژوهش‌های خارجی

عنوان تحقیق	نویسنده سال	نتایج
پیش به سوی شهر هوشمند و پایدار با استفاده از جلب مشارکت عمومی؛ مطالعه موردی: شهر وروکلاو	اولچنیکزاک و همکاران، ۲۰۱۹ [۲۱]	فناوری اطلاعات و ارتباطات در جلب مشارکت شهروندان نقش دارد. مدیریت شهری با استفاده از ارائه خدمات، اطلاعات و آگاهی به شهروندان به صورت هوشمند، می‌تواند ارتباط متقابل شهروندان با مدیران شهری در بخش‌های مختلف را تسهیل و تسریع کند و به این ترتیب، با افزایش آگاهی، اعتماد، حساسیت و مسئولیت‌پذیری در شهروندان، تمایل آن‌ها به مشارکت در امور شهری هم در حیطه نقش و وظایف شهروندی و هم در حیطه داوطلبانه و فراتر از وظایف تعریف شده، افزایش دهند.
نقش مشارکت شهروندان در پروژه‌های شهر هوشمند: درس‌هایی که از نروژ آموخته شده است	برتنزن و جانسن، ۲۰۱۶ [۲۲]	مشارکت شهروندان در شهرهای هوشمند سهل‌تر از شهرهای سنتی و غیرهوشمند است؛ همچنین اطلاع‌رسانی و آگاهی‌بخشی به شهروندان در زمینه مسائل و معضلات شهر، شیوه‌های رفع معضلات، مزایای طرح‌های توسعه شهری برای هر گروه از ذی‌نفعان و... بر مشارکت شهروندان مؤثر است.
موضوعات اصلی برای افزایش مشارکت شهروندان در ایجاد آینده شهر	اسموردال و همکاران، ۲۰۱۶ [۲۳]	برنامه‌ریزان شهری به منظور جلب مشارکت شهروندان باید نیازها، چالش‌ها و علایق آن‌ها را شناسایی کنند و مورد آزمایش و ارزیابی قرار دهند تا در طرح‌ریزی‌های توسعه شهری بتوانند از آن‌ها استفاده کنند. شهروندان نیز با مشاهده این اقدامات و احساس مفید بودن نسبت به طرح‌های توسعه، تمایل بیشتری به مشارکت در توسعه شهری می‌یابند.
مشارکت شهروندان در دولت محلی شهری؛ مطالعه موردی: شهر کاناگاتا پاوراشاوا (Kanaighat Paurashava) در بنگلادش	شاه جهان و اکتارومان، ۲۰۱۶ [۲۴]	نتایج نشان می‌دهد برای درک و تغییر نگرش نمایندگان نسبت به شهروندان و اطمینان از مشارکت (نمایندگان به مشارکت شهروندان نگرش مثبت پیدا کنند)، به یک رویکرد جامع نیاز است.

تعریف برخی مفاهیم کلیدی

سرمایه اجتماعی

در نگاه جدید به مدیریت و برنامه‌ریزی شهری قرار دارد. برخی از تعاریف اندیشمندان جامعه‌شناسی در ادامه می‌آید:

این مفهوم که از عبارات محوری در این پژوهش است، مورد تأکید اندیشمندان

جدول ۳. مفهوم‌شناسی سرمایه اجتماعی

ردیف	نام اندیشمند	تعریف
۱	بولن (Bullen)	در سال ۲۰۰۰ توسعه باهمستان‌های شهری را منوط به شکل‌گیری سرمایه اجتماعی دانسته و به این مهم اشاره دارد که سرمایه اجتماعی پیش‌نیاز فرایند توسعه فضاهای جمعی و عمومی در محله‌های شهری است و بدون سرمایه اجتماعی توسعه باهمستان‌ها عملی نخواهد بود [۵]
۲	بورديو (Bourdieu)	ساخت تعهد اجتماعی که در شرایط ویژه به سرمایه اجتماعی قابل تبدیل باشد... دوباره به عنوان منابع بالقوه که به مالکیت دائمی شبکه بیشتر یا کمتر روابط بنیادی آشنایی یا شناخت دوجانبه مرتبط باشد [۶] (پاک‌سرشت، ۱۳۹۳). به بیان دیگر سرمایه اجتماعی ارزش تعهد یا تماس اجتماعی است که از طریق شبکه اجتماعی تشکیل می‌شود شبکه‌های اجتماعی وسایلی هستند که از طریق آن سرمایه اجتماعی ایجاد، ماندگار و کاربردی می‌شود. به طور خلاصه شبکه‌های اجتماعی سرمایه اجتماعی را منتقل می‌کنند. سرمایه اجتماعی به عنوان شبکه‌ای از روابط و دینامی‌های طبیعی یا اجتماعی نیست، بلکه طی زمان باید برای کسب آن تلاش کرد. به تعبیر او سرمایه اجتماعی محصول نوعی سرمایه‌گذاری است که به دنبال تثبیت یا بازتولید آن گونه روابط اجتماعی است که مستقیم کوتاهمدت یا بلندمدت قابل استفاده هستند [۷]
۳	پاتنام (Putnam)	سرمایه اجتماعی را به وجه گوناگون سازمان اجتماعی مانند اعتماد، هنجارها و شبکه‌ها که می‌توانند با تسهیل اقدامات هماهنگ، کارایی جامعه را بهبود بخشند، تعبیر می‌کند [۸]
۴	فوکویاما (Fukuyama)	عنصر اساسی سرمایه اجتماعی را هنجارها یا ارزش‌های غیررسمی که به ایجاد و افزایش همکاری گروهی کمک می‌کنند، می‌داند [۹]. از نظر وی، سرمایه اجتماعی مجموعه هنجارهای موجود در سیستم‌های اجتماعی است که موجب ارتقای سطح همکاری اعضای آن جامعه شده و پایین آمدن سطح هزینه‌های تبادلات را شامل می‌شود. سرمایه اجتماعی در سطح خرد، «سرمایه اجتماعی شناختی» نام دارد و در رابطه با پدیده‌هایی مانند ارزش‌ها، نگرش‌ها، تعهدات، تعلقات و اعتماد موجود در سیستم اجتماعی سازمان است و سرمایه اجتماعی در سطح کلان «سرمایه اجتماعی ساختاری» که در رابطه با ساختارها و فرایندهای مدیریتی همچون پاسخ‌گویی مدیران و رهبران در قبال عملکردشان، شفافیت در تصمیم‌گیری و اقدام بر اساس کار گروهی، مشارکت و ارتباط است [۱۰].

مشارکت شهروندی

[۱۱] پیشینه مشارکت شهروندی به دهه‌های پایانی قرن بیستم باز می‌گردد. در این دوره یکی از اصول مهم نگرش و اندیشه برنامه‌ریزی و مؤلفه مهم حقوق شهروندی و تصمیم‌سازی مردم‌سالارانه در دنیا را همین مشارکت عمومی شکل می‌داد. پژوهشگرانی همچون سندراک، هیلی، فورستر و سایرین، معتقد بودند که با توجه به نیازها و پذیرش اجتماعی باید برنامه‌ریزی‌ها از طریق مشارکت عمومی صورت گیرد. در حالی که رویکرد نزولی و تخصص محور رایج را نادیده می‌گرفتند. کشورهای دموکراتیک، به

لفظ مشارکت از نظر لغت‌شناختی به معنای دخالت و تجمع با هدفی معین است. در اصطلاح ذات اصلی آن را درگیری، فعالیت و تأثیرپذیری تشکیل می‌دهد. با محوریت این ماهیت، تعریف ذیل از سوی صاحب‌نظران مدیریت برای مشارکت تدوین شده است: «مشارکت، درگیری ذهنی و عاطفی اشخاص در موقعیت‌های گروهی است که آنان را برمی‌انگیزد تا برای دستیابی به هدف‌های گروهی، یکدیگر را یاری کنند و در مسئولیت کار شریک شوند»

نیست). به طوری که معاضدت و مشارکت دولت، بخش خصوصی و جوامع محلی (نظر به حکمرانی خوب شهری) رعایت می‌شود. هرگونه مداخله از سوی نهادهای بالادستی باید با ملاحظه ابعاد توسعه پایدار در حوزه‌های زیست‌محیطی، نهادی، اقتصادی و اجتماعی، صورت گیرد. یکی از ویژگی‌های فعالیت برنامه‌ریزی پویایی و انعطاف‌پذیری است که این اقدامات را تبدیل به دیدگاهی فرایندی و آموزش می‌کند [۱۴].

توسعه روزافزون شهرنشینی و ماهیت پیچیده موضوعات شهری ابرام و توجه برنامه‌ریزان و مدیران شهری به موضوع مشارکت پایین‌دستی و جنبه‌های محسوس حیات شهروندان را برانگیخته است [۱۵]. برنامه‌ریزی در بعد محلی از دیدگاه برنامه‌ریزان شهری، فرصتی مهم است که اهداف طرح‌های دولتی را پیش می‌برد و رشد را تقویت و مدیریت می‌کند [۱۶]. هدف نهایی فرایند مدیریت و برنامه‌ریزی شهری مشارکتی، فرایند ایجاد محیط زیست سالم و بهترین محیط برای کلیه ساکنان است. در فرایند غیرمتمرکز تصمیم‌گیری، با از بین بردن فرایند اتخاذ سلسله‌مراتبی تصمیم‌نرولی، بر مدیریت محلی و مردم می‌شود و مبنای کار تعامل میان‌بخشی و روابط مشارکتی است که در آن نقش و مسئولیت هر یک از مشارکت‌کنندگان به طور دقیق مشخص می‌شود. طبق دیدگاه برنامه‌ریزی واسطه‌ای (۲۰۰۴- بریتانیا)، برنامه‌ریزی مشارکتی چنین تعریف می‌شود: ترکیبی از فرایندها که در آن، گروه‌ها با گرایش‌های گوناگون در تعامل با یکدیگر، یک برنامه را تدوین و درباره شیوه اجرای آن موافقت می‌کنند [۱]. دیگران در تعریف برنامه‌ریزی مشارکتی به فرایند توانایی ادامه‌دار و یا پایایی تشریح و بررسی مشکلات، ایجاد و ارائه راه‌کار، پویایی منابع و کاربست آن‌ها در کلیه ابعاد ضروری اشاره می‌کنند، به طوری که مردم بر فرایند رخدادها مؤثر بر زندگی خود، مراقبت و کنترل داشته باشند [۱۷]. برنامه‌ریزی مشارکتی تأثیرگذار نیز نوعی برنامه‌ریزی است که ساکنان بتوانند تصمیم بگیرند و حاصل برنامه‌ریزی را به وجود آورند و در کنار آن، توانمندی‌های اجتماعی و سیاسی را بالا ببرند. در این نوع برنامه‌ریزی، مشارکت شهروندان در مدیریت محلات شهر دیدگاهی حقیقت‌نگر در مواجهه با نواقص برنامه‌هایی است که دولت تدوین و اجرا کرده است.

جامعه مدنی با نمایندگی شهرها وارد عمل می‌شوند و شخصیت فرهنگی جوامع را نشان می‌دهند و از منظر گبروس (مورخ بزرگ)، در تمدن شهری، می‌توان شاهد قدرت، حرکت، سرعت و تماس بود. تعامل و گفت‌وگوی فرهنگی در توسعه شهرها، هرگز با فرایندهای اصالت‌گرایی، بنیادگرایی و عقل‌گرایی در تضاد نیست؛ به گفته برشتاین: «این نوع گفت‌وگو با استدلال‌گرایی، شالوده‌گرایی و ماهیت‌گرایی مخالف نیست، بلکه در توافق و هماهنگی با آن نیز هست. در حالی که پست مدرنیسم، مخالف شالوده‌گرایی یا ماهیت‌گرایی است». هابرماساز دیدگاه دیگر معتقد است، طبق ضوابط اخلاقی و علمی درست (هنجارهای معتبر) جوامع باید مساعی و تمایل خود را برای دستیابی بدان و انطباق با آن صرف کنند. اگر این ضوابط تقویت شود، هم‌نوایی و همگرایی نیز ارزش می‌یابد و ترویج می‌شود. از منظر وی، استمرار گفت‌وگوی توأم با باورهای عمیق، روشی به وجود می‌آورد که حقیقت اخلاق یا هنجارهای اخلاقی صحیح یا هنجارهای صحیح عدالت حاصل می‌شود. کلیه آحاد بشر قادر به پذیرش هنجارهای معتبر در گفت‌وگو عملی در وضعیت آرمانی بیانی، خواهند بود. از خلال هنجارهای فوق، شکلی از اراده مردمی و تمایلات و خواسته‌های قابل تعمیم در جوامع انسانی ایجاد می‌شود که به ایجاد و گسترش همگرایی و هم‌نوایی بین ایشان می‌انجامد. در نتیجه، هنجارهای اخلاقی، با استفاده از فرهنگ و رویکرد فرهنگی، از درون تقویت می‌شوند و رفتارها را متعادل می‌کنند؛ ارزش‌های مبتنی بر تعدی و تفریط از بین می‌رود و عدالت فردی و اجتماعی محقق می‌شود.

■ مواد و روش‌ها

این پژوهش از نوع تحقیقات آمیخته اکتشافی است و از روش ترکیبی کیفی- کمی در انجام آن استفاده شده است. در گام اول (گام کیفی) داده‌های لازم طی

مشارکت شهروندی متعهد بوده و آن را بخش جدایی‌ناپذیر اخلاق برنامه‌ریزی و شرط اولیه توجیه آن می‌دانند و تا حدی اهمیت دارد که کینگ و همکارانش از شهروندان به عنوان بنیاد چهارم حکومت یاد می‌کنند [۱۲].

با نگاهی به دیدگاه‌های مختلف می‌توان دریافت که مشارکت شهروندی سطوح متعددی از مشارکت ظاهر فریبانه (سطح حداقلی) تا مشارکت خودانگیخته (سطح حداکثری) را در برمی‌گیرد. بررسی‌ها بیانگر اجرای ابداعات و مکانیزم‌های عملی مشارکت شهروندی در کشورهایی با سیستم‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی متفاوت است، ولیکن کیفیت پیاده‌سازی و کمیت توفیق آن‌ها مشابهت ندارد. حالی که اکثر کشورها نیز در ابتدای راه هستند. به‌رغم تحقیقات متعدد در راستای یافتن معیارهای ارزیابی فرایندها و برنامه‌های مشارکتی و در بعدی محدودتر با هدف شناخت محدودیت‌ها و ضرورت‌های پیاده‌سازی مشارکت عمومی، نواقصی همچون قالب‌های کلی، موقت، غیر رسمی و محدودی برای ارزیابی مشارکت عمومی دربردارند.

توسعه فرهنگی محله‌محور

در بعد جهانی، طی دهه‌های اخیر، سازمان‌ها و نهادهای بسیاری که در حوزه مدیریت و برنامه‌ریزی شهری فعال هستند، ینش مشارکتی را در راستای تشویق شیوه‌ای برای برنامه‌ریزی از پایین به بالا ترویج کرده‌اند و معتقد به اتخاذ تصمیم و یافتن راهکارهایی برای رفع مشکلات شهری طبق اجتماعات کوچک یا محلات شهری هستند. «جان فریدمن» مهم‌ترین نظریه‌پرداز است که در حوزه شهرسازی، بازمینی در تفکر برنامه‌ریزی و انتقال ابعاد کلان تصمیم‌گیری به ابعاد محلی و زندگی عادی را ضروری دانسته است [۵]. برنامه‌ریزی محله‌محور، بر مهندسی اجتماعی پایبند است و جنبه‌های معین فضا-زمان در بعد محلی و کوچک را جایگزین نگرش کلان و مقیاس‌های ذهنی می‌کند و مقادیر قابل مدیریت و واحدهای ارگانیکی مشخص در سطح محلات شهری جایگزین بخش‌های مکانیکی و مدیریت‌ناپذیر کلان‌شهری کرده است. هدف این مدل، شناسایی ذات خاص هر محله و منطقه شهری است که در ورای پیش‌فرض‌های توافقی کلان و در حد شهرها، متوقف، نادیده گرفته شده است. مدیریت و برنامه‌ریزی صعودی، در این رویکرد، بر ارتقای ظرفیت، دیدگاه‌داری محور، محوریت‌بخشی به منابع انسانی و سرمایه‌های اجتماعی و مشارکت جمعی سکنه تکیه دارد [۵].

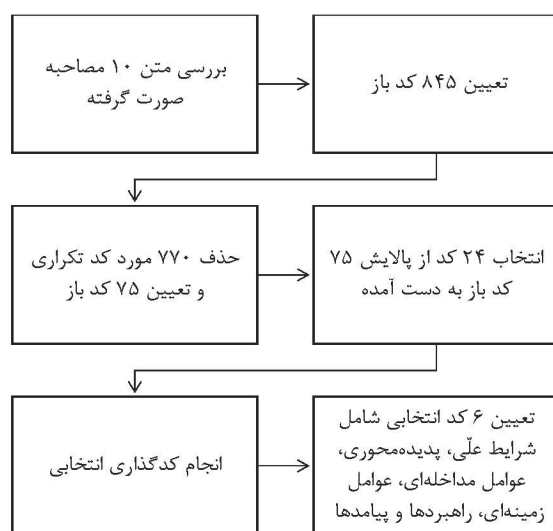
محله‌محوری و برنامه‌ریزی محله‌ای از این قرار است که گروه‌های متنوع دخالت یا منتفعان را گرد هم آورد تا در برنامه‌ریزی مشارکت کرده و به الزاماتی همگانی آن‌ها در پیش‌بینی برنامه‌ها توجه شود. هدف محله‌محوری در ورود به حوزه برنامه‌ریزی همین است. در این رویکرد چهار اصطلاح درگیر شدن محله، کارکرد مشارکتی، رهبری محله‌ای و دورنمای کامل راهبردی ارکان اصلی را شکل می‌دهد. رهبری محله‌ای را شوراها یا انجمن‌های محلی به عهده می‌گیرند؛ دورنمای کامل راهبردی باید چندبعدی باشد و مشکلات محیط زیستی، اجتماعی و اقتصادی محله را توأم بسنجند، مشارکت محله به معنای از بین بردن تابوی سلسله‌مراتبی در برنامه‌ریزی و دخالت کلیه طرف‌های ایجادکننده یا بهره‌بردار از برنامه، در شکل‌گیری و به اجرا گذاشتن آن است و در نهایت در اقدامات مشارکتی باید توافق‌های حداقلی به عنوان وجه اشتراک زیربنای اقدام کلیه مجریان برنامه تلقی شود [۱]. با هدف ثبات رشد محلات مناطق شهری، در انطباق با مقاصد راهبردهای کلان اقتصادی و اجتماعی، رویه محله‌محوری روشی جدید در مدیریت شهری است که بر اجتماعات محلی تأکید داشته و از آن به عنوان قسمت جدایی‌ناپذیر از مسئله تمرکززدایی یاد می‌شود اجرای سیستم محله‌محوری مستلزم آن است که مدیریت محلی و برنامه‌های اجرایی آن با رده‌های مافوق در ارتباط، هماهنگی و عدم تداخل باشد [۱۳]. یک برنامه‌ریزی محله‌محور به مردم گرایش دارد و شهروندان نقش محوری دارند. مشارکت‌جویانه، پاسخ‌گو، کل‌نگر و به تمامی جوانب زیست شهروندان نظر می‌کند. مبنای آن توانمندی‌ها و فرصت‌های محلی است. البته به ظرفیت‌سازی نیازها هم توجه دارد (هرچند تنها محور

جدول جملات و عبارات، مفاهیم، مقوله‌ها و ویژگی‌ها نشان داده شده است. در اولین مرحله از فرایند کدگذاری، مصاحبه‌ها با دقت توسط پژوهشگر مورد بررسی قرار گرفت و عبارات و واژگان کلیدی از میان نظرات مصاحبه‌شونده‌ها استخراج شد و بر اساس مفهومی که از آن استنباط می‌شد با توجه به دسته‌بندی‌های رویکرد داده‌بنیاد عنوان‌بندی شد. این مرحله کدگذاری باز نامیده می‌شود، چرا که پژوهش‌گر بدون هیچ محدودیتی به نام‌گذاری مقوله‌ها می‌پردازد. از کدگذاری باز ۱۰ مصاحبه انجام شده، ۸۴۵ کد استخراج شد. با ارزیابی مجدد کدهای باز استخراج شده، مواردی که تکراری بودند و یا از نظر معنایی با سایر کدهای استخراج شده قرابت معنایی داشتند، حذف شدند و به این ترتیب ۷۵ کد باز منحصر به فرد استخراج شدند که به ترتیب زیر هستند.

گام بعدی، کدگذاری محوری یا کدگذاری در سطح دوم است. در این مرحله لازمه تعیین روابط داده‌ها و ایجاد سطوح مقوله‌بندی، مقایسه دائمی داده‌های استخراج شده است. این عمل شامل تفکر استقرایی و قیاسی است که طی چند مرحله انجام می‌گیرد. البته در کدگذاری محوری همانند کدگذاری باز از «پرسش کردن» و «مقایسه کردن» استفاده خواهد شد. مقایسه داده‌های کدگذاری شده و مفاهیم استخراج شده در مرحله قبل، خوشه‌های مقوله‌هایی که با هم تناسب دارند را به دست می‌دهد. برای اطمینان یافتن از اینکه طبقات با یکدیگر تمایز هر یک از کدها و مفاهیم سطح اول با سایر کدهای سطح اول مقایسه می‌شوند.

کدگذاری محوری، اتصال جدیدی از مفاهیم و مقوله‌هایی است که در کدگذاری باز تجربه شده‌اند. در این مرحله چگونگی ارتباط یک مقوله واحد با مقولات دیگر معین می‌شود و شرایط، زمینه‌ها، استراتژی‌های کنش و نتایج پیامدهای آن به دقت مورد کاوش قرار می‌گیرد. برای کدگذاری محوری، روش‌های متفاوتی مانند الگوی پارادایمی استرواس و کوربین (۱۹۹۸)، الگوی فرایندی ایوز (۲۰۰۱) و الگوی چارمز (۲۰۰۲) وجود دارد که در این مطالعه از الگوی پارادایمی استرواس و کوربین بهره برده شده است. در اصل فرایند ارتباط‌دهی در کدگذاری محوری بر توسعه و بهبود یکی از مقوله‌ها استوار است [۲۵].

در ادامه به منظور ارزیابی نهایی مدل، کدهای استخراج شده دوباره در اختیار گروه خبرگان قرار گرفت و نظر آن‌ها در مورد کدهای استخراج شده دریافت شد. نتایج نشان داد از ۲۴۷ کد باز پالایش شده، ۷۵ کد مورد تأیید است که در شکل زیر ارائه می‌شود:

شکل ۱. فرایند کدگذاری

بررسی تحقیقات پیشین در حوزه مرتبط با موضوع مطالعه و همچنین، انجام مصاحبه عمیق گردآوری شده، سپس طبق روش گراند تئوری کدگذاری، مقوله‌بندی و در نهایت مدل مفهومی ارائه شده است. در گراند تئوری به عنوان یک روش پژوهشی اکتشافی-استقرایی، مراحل تحلیل داده‌های کیفی گردآوری شده، طی سه گام کدگذاری باز (Open Coding)، کدگذاری محوری (Axial Coding) و کدگذاری انتخابی (Selective Coding) انجام می‌شود: ۱) کدگذاری باز فرایندی است که با آن ویژگی‌ها و ابعاد مفاهیم مشخص شده از متن، استخراج و تحلیل می‌شود. در کدگذاری باز مفاهیم مشخص و طبق ابعاد و خصوصیاتشان گسترش می‌یابند، سپس به وسیله جزء جزء کردن اطلاعات به دست آمده از داده‌های خام ابتدایی، مقوله‌های مقدماتی را در رابطه با پدیده مورد بررسی شکل‌بندی می‌کند و به پرسش درباره داده‌ها، مقایسه موارد، رویدادها و حالات پدیده‌ها با هدف کشف شباهت‌ها و تفاوت‌ها می‌پردازد. ۲) در کدگذاری محوری یکی از مقوله‌ها که در دست بررسی و اکتشاف است محور فرایند قرار می‌گیرد (بعد اصلی) و سپس مقوله‌های دیگر (مؤلفه‌ها) به آن مرتبط می‌شوند (در پژوهش حاضر از این روش استفاده شده است). ۳) فرایند تعیین مقوله مرکزی به روشی منسجم و ایجاد ارتباط میان مقوله مرکزی و دیگر مقولات کدگذاری انتخابی نامیده می‌شود. از جواب‌های متخصصان به هفت پرسش درباره محتوا، ارتباط مدل با هدف، کیفیت و... آزمون t هتینگ گرفته شد تا بتوان روایی مدل را مورد ارزیابی قرار داد. برای ارزیابی پایایی مدل، از ضریب کاپا بهره برده شده است.

در گام دوم (گام کمی) داده‌های از طریق توزیع پرسشنامه محقق ساخته جمع‌آوری و از طریق مدل‌سازی معادلات ساختاری تجزیه و تحلیل شده‌اند. لازم است یادآور شود پرسشنامه یادشده از نتایج حاصل از مدل ارائه شده پیشنهادی برگرفته شده است.

جامعه آماری این پژوهش شامل دو جامعه است، در بخش کیفی پژوهش، خبرگان و صاحب‌نظران مدیریت شهری و جامعه‌شناسی شهری در جامعه دانشگاهی و سازمان‌های مدیریت شهری تهران به عنوان مشارکت‌کنندگان بالقوه انتخاب شدند. ویژگی‌هایی شامل داشتن تحصیلات دانشگاهی مرتبط با موضوعات شهری، تصدی شغل مدیریتی در ارتباط با موضوع، داشتن تجربه انجام فعالیت‌های مشارکتی در حوزه مسائل شهری، داشتن فرصت و علاقه کافی برای انجام مصاحبه و دغدغه‌مندی افراد معیار انتخاب مصاحبه‌شوندگان قرار گرفته است. به دلیل ماهیت محتوایی کیفی در این پژوهش و دانش و داده‌های خاصی که در اختیار برخی اطلاع‌رسانان کلیدی در موضوع مورد مطالعه وجود داشت از روش نمونه‌گیری انتخاب هدفمند بهره برداریم. نمونه‌گیری از صاحب‌نظران و مطلعین در این حوزه تا رسیدن به نقطه اشباع نظری ادامه یافته است. در بخش کمی، جامعه آماری شامل شهروندان شهر تهران است که نمونه‌گیری به روش تصادفی و غیرهدفمند صورت گرفته است. طبق برآوردهای جمعیتی مرکز آمار ایران از سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵، جمعیت شهر تهران ۷۹۹۲۶۲۷ نفر است، از این رو حجم نمونه به دست آمده از فرمول کوکران برابر با ۳۸۴ نفر تعیین می‌شود.

یافته‌های تحقیق

مدل مفهومی

برای یافتن مدل مفهومی سیاست‌گذاری فرهنگی و کاربست سرمایه اجتماعی در توسعه فرهنگی محله‌محور طبق روش کیفی گراند تئوری با رویکرد استرواس و کوربین با ده نفر از صاحب‌نظران دانشگاهی و متخصصان در این حوزه مصاحبه انجام گرفت. متن همه مصاحبه‌ها در گام کدگذاری باز برای به دست‌آوری مفاهیم مورد تحلیل قرار گرفت، سپس در گام کدگذاری محوری مقولاتی که در ویژگی‌هایشان به یکدیگر شباهت داشتند در یک دسته‌بندی قرار گرفتند؛ به این صورت، عوامل مؤثر بر سیاست‌گذاری فرهنگی و تبیین مدل کاربست سرمایه اجتماعی در توسعه فرهنگی محله‌محور انتخاب شد. در ادامه به تشریح مراحل تحلیل کیفی مصاحبه‌ها با روش گراند تئوری با رویکرد استرواس و کوربین پرداخته شده است. برای هر مصاحبه، در یک

جدول ۴. کدهای انتخابی، محوری و باز نهایی

کد انتخابی	کد محوری	شماره	کد باز
شرایط علی	ایجاد نگرش تغییر	۱	ایجاد تقاضا برای رفع مشکلات
		۲	ایجاد دغدغه پیشرفت
		۳	تلاش افراد در جهت مفید بودن
	شناخت تقاضاهای محله	۴	ارائه خدمات از سوی شهرداری
		۵	تشکیل اجتماع و یا گروه در محله به منظور مطالبه نیازهای محله
	منافع ساکنین	۶	نحوه دسترسی به فضاهای آموزشی
		۷	نحوه دسترسی به محل کار
		۸	میزان رسیدگی به وضعیت ظاهری و نظافت نهر و جوی‌های محله
	چالش‌های مدیریت شهری	۹	میزان بودجه شهرداری برای اجرای طرح‌های توسعه‌ای
		۱۰	تاثیر ساخت‌وسازهای غیرمجاز و تبدیل زمین‌های عمومی به کاربری‌های غیر عمومی
		۱۱	کیفیت وسایل نقلیه عمومی
عوامل زمینه‌ای	همگرایی اجتماعی	۱۲	حضور افراد مؤثر و معتمد در محله
		۱۳	پرداخت به موقع فیش‌های عوارض شهرداری
		۱۴	احساس نیاز به مشارکت در برنامه‌های محله
	حس تعلق	۱۵	وجود میدان یا پاتوق محله‌ای
		۱۶	وجود امامزاده، خانه‌موزه (مثل خانه جلال و سیمین) و...
		۱۷	مهاجرت از محله‌ای به محله دیگر
	اعتماد اجتماعی	۱۸	اعتماد به دستگاه‌های دولتی
۱۹		اعتماد به شهرداری و شورای شهر	
۲۰		اعتماد شهروندان به برنامه‌ها و فعالیت‌های شهرداری	
امنیت در محله	۲۱	امنیت در محله	
	۲۲	وجود ستادهای مدیریت بحران و گروه‌های داوطلب	
	۲۳	ضمانت اجرایی طرح‌ها و برنامه‌های شهرداری	
عدالت‌جویی در محلات	۲۴	اطلاع از قوانین شهری	
	۲۵	اطلاع از برنامه‌های شهرداری	
	۲۶	نفع ساکنان در تصمیم‌گیری‌های شهرداری	
عوامل مداخله‌گر	مشارکت	۲۷	تمایل به مشارکت بهسازی محله
		۲۸	آشنایی با راه و روش مشارکت در بهسازی محله
		۲۹	آشنایی با روش‌های مشارکت
	آگاهی و توجه اهالی محله	۳۰	اطلاع از نحوه انتخاب اعضای شورایاری محله
		۳۱	اطلاع از شرح وظایف شورایاری‌های محله
		۳۲	اطلاع از پروژه‌های عمرانی شهرداری در سطح محله

کد انتخابی	کد محوری	شماره	کد باز	
عوامل مداخله‌گر	انسجام و همبستگی اجتماعی	۳۳	احساس مسئولیت نسبت به همسایگان و اهالی محله	
		۳۴	همکاری گروه‌های متفاوت در محله	
		۳۵	کمک به همسایگان در برنامه‌ها و یا مراسم‌های محلی	
	ایجاد شبکه مردمی	۳۶	آگاهی از مسائل روز محله	
		۳۷	اطلاع‌رسانی درباره برنامه‌های شهرداری	
		۳۸	رضایت از نتایج مشارکت در فعالیت‌های مربوط به محله	
	فعالیت سازمان‌های مردم‌نهاد	۳۹	تمایل به تأسیس سازمان مردم‌نهاد (NGO) محلی	
		۴۰	شناخت سازمان‌های مردم‌نهاد محله	
		۴۱	نقش سازمان‌های مردم‌نهاد محلی در ارائه مشاوره محله‌ای	
		۴۲	نقش سازمان‌های مردم‌نهاد محلی و تسهیل‌گری طرح‌های محله‌ای	
		۴۳	حضور یک مشاور و تسهیل‌گر در هر پروژه محله‌ای	
		۴۴	تناسب برنامه‌ها با ظرفیت محله	
		۴۵	مشارکت در هنگام برنامه‌ریزی شهرداری برای محله	
	پدیده محوری	کار بست سرمایه اجتماعی در توسعه فرهنگی محله محور	۴۶	اعتماد به شهرداری و شورای شهر
			۴۷	اعتماد به همسایگان و هم‌محله‌ای‌ها
۴۸			مناسب بودن برنامه‌های محلات و یا شهرهای دیگر	
راهبردها	سپردن مسئولیت اجرایی طرح‌های مصوب محله به مردم	۴۹	استفاده از ظرفیت‌های در دسترس برای اجرای پروژه‌ها	
		۵۰	اعطای وام بلندمدت و بدون بهره برای مقاوم‌سازی	
		۵۱	واگذاری مسائل اجرایی محله به ساکنان و نمایندگان آن‌ها	
	نقش نظارتی شوراییاران	۵۲	مکانیزم‌ها و فرایندهای موجود برای اعمال نظارت به عملکرد شهرداری	
		۵۳	رعایت ضوابط ساخت‌وساز توسط شوراییاران و ساکنین محله	
بروکراسی اداری	۵۴	اطلاع از فرایند انتخاب اعضای شوراییاری محله		
	۵۵	کم شدن فرایندهای اداری		
	۵۶	رضایت از عملکرد شوراییاری‌ها در قبال نظرات و پیشنهادهای		
آموزش شهروندی	۵۷	آگاهی از حقوق شهروندی و شهرنشینی		
	۵۸	مهارت‌آموزی ساکنان در مراکز آموزشی شهرداری تهران		
	۵۹	راهکارهای ابراز درست مطالبات از مدیریت شهری		
پیامدها	بهسازی و نوسازی	۶۰	پرداخت عوارض شهرداری	
		۶۱	هماهنگی بین بافت قدیمی و جدید محله	
		۶۲	تمایل به نوسازی بافت فرسوده	
	رضایت از محله	۶۳	اطلاع از فرایند بهسازی و نوسازی محله	
		۶۴	دسترسی سریع و آسان به خدمات ارائه‌شده در محله	
		۶۵	رضایت از سطح کیفیت خدمات ارائه‌شده در محله	
		۶۶	رضایت از محله	

کد انتخابی	کد محوری	شماره	کد باز
	پایداری اجتماعی محله	۶۷	رفع مشکلات ترافیکی محله
		۶۸	وجود خطوط اتوبوس‌رانی و تاکسی در محله
		۶۹	افزایش همکاری شهرداری با واحدهای تجاری با هدف کاهش هزینه ساکنان
پیامدها	نظافت و تمیزی محله	۷۰	جمع‌آوری مناسب و به‌موقع زباله‌های محله
		۷۱	تعیین مناسب مکان و ظروف برای جمع‌آوری زباله‌های محله
		۷۲	آموزش جداسازی زباله از مبدأ به ساکنان محله
		۷۳	ایجاد خدمات زبیربایی (آب، برق، گاز) مناسب
		۷۴	وجود امکانات بهداشتی
		۷۵	وجود امکانات ورزشی

در بهبود وضعیت محله، باید حساسیت و دغدغه مستقیم ساکنان محله نسبت به مسائل محله را برانگیخت. برای این کار، می‌توان از روش‌های ارتباطی مختلف مانند تبلیغات، جلسات عمومی، استفاده از رسانه‌های اجتماعی و... استفاده کرد. همسو شدن شهروندان با قوانین شهر به منظور مطالبه‌گری نشان می‌دهد برای بهبود وضعیت محله، باید به شهروندان آموزش داده شود که چگونه از قوانین شهری استفاده کنند و از حقوق خود دفاع کنند. این مورد می‌تواند با ارائه آموزش‌های قانونی و قوانین شهری، تشویق مشارکت در جلسات شوراهای محلی و ارائه اطلاعات مناسب به شهروندان انجام شود. نیاز به شهروندان دغدغه‌مند در محلات نشان می‌دهد شهروندان باید در مورد مشکلات محله خود دغدغه‌مند باشند و برای حل این مشکلات تلاش کنند. برای این کار، باید افراد را به مشارکت و همکاری در برنامه‌های محلی تشویق کرد و آن‌ها را آموزش داد تا بتوانند به‌درستی با مسائل محله خود برخورد کنند. تطبیق عرضه و تقاضا در محله نشان می‌دهد باید تلاش کرد تا عرضه و تقاضا در محله با هم تطبیق داده شود تا بتوان به بهترین نحو از منابع محله استفاده کرد. دوری از برنامه‌های عرضه‌محور در محله‌ها نشان می‌دهد برای بهبود محله، باید برنامه‌ها و طرح‌ها را با توجه به نیازهای واقعی محله طراحی کرد و نه براساس طرح‌های عرضه‌محور. برنامه‌هایی که به صورت عرضه‌محور طراحی شوند، ممکن است نیازهای واقعی ساکنان را نادیده بگیرند و نتیجه‌ای مطلوب به همراه نداشته باشند. بنابراین، می‌توان گفت که برای بهبود وضعیت محله و رسیدن به اهداف مطلوب، باید به نیازهای ساکنان محله توجه شود و با همکاری و هماهنگی ساکنان، برای رفع مشکلات و بهبود وضعیت محله اقدامات لازم را انجام داد. در این راستا، تشکیل گروه‌های مطالبه‌گری حول نیازهای محلی و همچنین، ارائه آموزش‌ها و ایجاد حساسیت در ساکنان محله نسبت به مسائل محله، می‌تواند بهبود وضعیت محله را تسهیل کند.

عوامل زمینه‌ای: نحوه شکل‌گیری، نشانه‌ها، و ابعاد پدیده‌محوری در این مقوله تبیین می‌شود. به الگوهای پایداری که با زمان و مکانی خاص ارتباط تنگاتنگ دارند (به همان پدیده اختصاص دارند) و مجموعه موقعیت‌هایی را به وجود می‌آورند که افراد و سازمان‌ها تحت این موقعیت‌ها از خود کنش نشان می‌دهند، مقوله زمینه‌ای گفته می‌شود. در این مطالعه مؤلفه‌های مقوله عوامل زمینه‌ای شامل همگرایی اجتماعی، حس تعلق، اعتماد اجتماعی، امنیت در محله و عدالت‌جویی در محلات است. مؤلفه «همگرایی اجتماعی» شامل شاخص‌های حضور افراد مؤثر و معتمد در محله، پرداخت به‌موقع فیش‌های عوارض شهرداری، احساس نیاز به مشارکت در برنامه‌های محله است. مؤلفه «حس تعلق» شامل شاخص‌های وجود میدان یا پاتوق محله‌ای، وجود امامزاده، خانه‌موزه (مثل خانه جلال و سیمین) و... و مهاجرت از محله‌ای به

شرایط عالی؛ مجموعه علل و عواملی هستند که مقوله‌محوری را ایجاد می‌کنند. شرایط علی نشان‌دهنده موضوعات یا اتفاقاتی است که به طور مستقیم بر مقوله یا پدیده تأثیر می‌گذارند و باعث وقوع یا توسعه پدیده می‌شوند. در این مطالعه مؤلفه‌های مقوله شرایط عالی شامل ایجاد نگرش تغییر، شناخت تقاضاهای محله، منافع ساکنان و چالش‌های مدیریت شهری است. مؤلفه «ایجاد نگرش تغییر» شامل شاخص‌های ایجاد تقاضا برای رفع مشکلات، ایجاد دغدغه پیشرفت، تلاش افراد در جهت مفید بودن است. مؤلفه «شناخت تقاضاهای محله» شامل شاخص‌های تشکیل اجتماع و یا گروه در محله به منظور مطالبه نیازهای محله است. مؤلفه «منافع ساکنان» شامل شاخص‌های نحوه دسترسی به فضاهای آموزشی، نحوه دسترسی به محل کار و میزان رسیدگی به وضعیت ظاهری و نظافت نهر و جوی‌های محله است. مؤلفه «چالش‌های مدیریت شهری» شامل شاخص‌های میزان بودجه شهرداری برای اجرای طرح‌های توسعه‌ای، تأثیر ساخت‌وسازهای غیرمجاز و تبدیل زمین‌های عمومی به کاربری‌های غیرعمومی و کیفیت وسایل نقلیه عمومی است. ایجاد تقاضا در اکثریت ساکنان برای رفع مشکلات یک نیاز اساسی در محله است که نشان می‌دهد ساکنان به دنبال حل مشکلات و بهبود وضعیت محله هستند. اگر بتوان نیازهای ساکنان را به‌خوبی شناسایی کرد، می‌توان در راستای بهبود وضعیت محله پیش برویم. ایجا نگاه پیشبردی در ساکنان محله نشان می‌دهد ساکنان محله به دنبال توسعه و پیشرفت محله خود هستند. در نتیجه، باید برای ایجاد شرایط لازم برای پیشرفت محله، از این نگاه پیشبردی استفاده شود. تلاش برای مفید بودن ساکنان برای محله نشان می‌دهد ساکنان محله به دنبال رشد و بهبود محله خود هستند و برای کمک به توسعه محله تلاش می‌کنند. این تلاش می‌تواند با ایجاد فرصت‌های مشارکت ساکنان در فعالیت‌های محلی و تشویق آن‌ها به مشارکت در برنامه‌های محلی انجام شود. طرفداری از ایدئولوژی‌های مطلوب محله نشان می‌دهد ساکنان محله به دنبال داشتن یک محله بهتر هستند و می‌خواهند ایده‌های مطلوب خود را در مورد بهبود محله مطرح کنند. این ایده‌ها می‌تواند شامل اصول اخلاقی، ایده‌های محیطی، رویکردهای اجتماعی و فرهنگی و... باشد. این ایده‌ها می‌توانند در ساختار برنامه‌ریزی محلی و سیاست‌گذاری شهری مورد استفاده قرار گیرند. تغییر بینش ساکنان با آموزش نوین و ایجاد مهارت در آن‌ها نشان می‌دهد آموزش به عنوان یک راهکار برای بهبود وضعیت محله مورد استفاده قرار می‌گیرد. با ایجاد فرصت‌های آموزشی برای ساکنان محله، آن‌ها می‌توانند به افزایش مهارت‌های معرفتی، توانمندی‌های فنی و حرفه‌ای، مهارت‌های ارتباطی و... دست یابند. این امر بهبود وضعیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی محله را برای ساکنان به همراه خواهد داشت. ایجاد حساس سازی و دغدغه برای ساکنان محله نشان می‌دهد برای موفقیت

همچنین، نهادهای اجتماعی شهری و سازمان‌های مردم‌نهاد می‌توانند نقش مهمی در تسهیل‌گری و تحقق این اهداف داشته باشند و باید به آن‌ها توجه شود. در نهایت، برنامه‌ریزی شهری برای محلات باید بر اساس ظرفیت محله و با مشارکت فکری ساکنان انجام شود و هماهنگی بین انتظار مسئولان و ظرفیت ساکنان محله حائز اهمیت است. برای تسهیل فرایند مشارکت و حل مشکلات، نهاد توسعه محله و تسهیل‌گر می‌توانند از معتمدان و دلسوزان محله استفاده کنند و شورایی‌ها نیز می‌توانند به عنوان نهاد جایگزین مدیریت شهری عمل کنند. به طور کلی، تشویق و حمایت از مشارکت اهالی محله، توسعه نهادهای اجتماعی و سازمان‌های مردم‌نهاد، برنامه‌ریزی شهر برای محلات و ایجاد هماهنگی بین مسئولان و ساکنان محله، می‌تواند به بهبود شرایط اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی در محله کمک کند و در نهایت به تحقق رویاهای اهالی محله و بهبود کیفیت زندگی آن‌ها یاری رساند.

پدیده محوری: مسئله یا مشکل اصلی است. در این مطالعه مؤلفه مقوله پدیده محوری شامل کاربست سرمایه اجتماعی در توسعه فرهنگی محله محور است. مؤلفه «کاربست سرمایه اجتماعی در توسعه فرهنگی محله محور» شامل شاخص‌های اعتماد به شهرداری و شورای شهر، اعتماد به همسایگان و هم‌محله‌ای‌ها و مناسب بودن برنامه‌های محلات و یا شهرهای دیگر است. اعتماد به مدیریت شهری و ساکنان، تعامل ساکنان با مدیریت شهری و همچنین تعاملات اجتماعی و انسجام اجتماعی در محله، می‌تواند به سبب رفاه اجتماعی و ایجاد فضایی امن و پایدار، مؤثر باشد. برای این منظور، ایجاد فرهنگ نگاه اقتضایی به محیط، توجه به مسائل بهداشتی و تمیزی محله، دقت در استفاده از خدمات و امکانات محله، احساس تعلق نسبت به امکانات محله و کوشش در جهت حفظ و نگهداری اموال محله بسیار مهم است. همچنین، ایجاد پلتفرم شهروندی برای فرهنگ‌سازی و توجه به فرهنگ کلان‌شهرنشینی نیز می‌تواند به تقویت انسجام اجتماعی و احساس مسئولیت در برابر محیط زیست کمک کند. همچنین، در نظر گرفتن چندفرهنگی بودن شهرها و توجه به فرهنگ‌سازی کنشگری نسبت به مسائل محله، بسیار مهم است. در نهایت، دوری از سبک انتقادی شعاع‌زده و تلاش برای حل مشکلات به صورت سازنده و با تعامل با مدیریت شهری و سایر ساکنان، می‌تواند به ایجاد فضایی پایدار و متعادل در محله کمک کند.

راهبردها: کنش‌های متقابلی که برای مدیریت، برخورد و پاسخ به پدیده اصلی انجام می‌شوند. البته باید کاملاً متناظر با ابعاد مسئله (مقوله زمینه‌ای) باشد. در واقع اگر بپذیریم که حالت بهینه گراند توری وقتی است که افراد تجربه زیسته خود را بیان کنند (همان‌طور که استراوس و کوربین عقیده دارند)، لاجرم باید مقوله محوری از جنس مسئله‌ای باشد که افراد در عمل به آن پاسخ داده‌اند و این‌گونه مقوله راهبردها ساخته شود. در این مطالعه مؤلفه‌های مقوله راهبردها شامل سپردن مسئولیت اجرایی طرح‌های مصوب محله به مردم، نقش‌نظارتی شوراییاران، بروکراسی اداری، آموزش شهروندی و سرمایه‌گذاری در مباحث اجتماعی است. مؤلفه «سپردن مسئولیت اجرایی طرح‌های مصوب محله به مردم» شامل شاخص‌های استفاده از ظرفیت‌های در دسترس برای اجرای پروژه‌ها، اعطای وام بلندمدت و بدون بهره برای مقاوم‌سازی و واگذاری مسائل اجرایی محله به ساکنان و نمایندگان آن‌ها است. مؤلفه «نقش‌نظارتی شوراییاران» شامل شاخص‌های مکانیزم‌ها و فرایندهای موجود برای اعمال نظارت به عملکرد شهرداری، رعایت ضوابط ساخت‌وساز توسط شوراییاران و ساکنان محله و اطلاع از فرایند انتخاب اعضای شوراییاران محله است. مؤلفه «بروکراسی اداری» شامل شاخص‌های کم شدن فرایندهای اداری و رضایت از عملکرد شوراییاران در قبال نظرات و پیشنهادهای آنها است. مؤلفه «آموزش شهروندی» شامل شاخص‌های آگاهی از حقوق شهروندی و شهرنشینی، مهارت‌آموزی ساکنان در مراکز آموزشی شهرداری تهران و راهکارهای ابراز درست مطالبات از مدیریت شهری است. مؤلفه «سرمایه‌گذاری در مباحث اجتماعی» شامل شاخص‌های پرداخت عوارض شهرداری است. استفاده از ظرفیت‌های مشارکت مردم در اجرای طرح‌ها، اعطای تسهیلات مالی بلندمدت

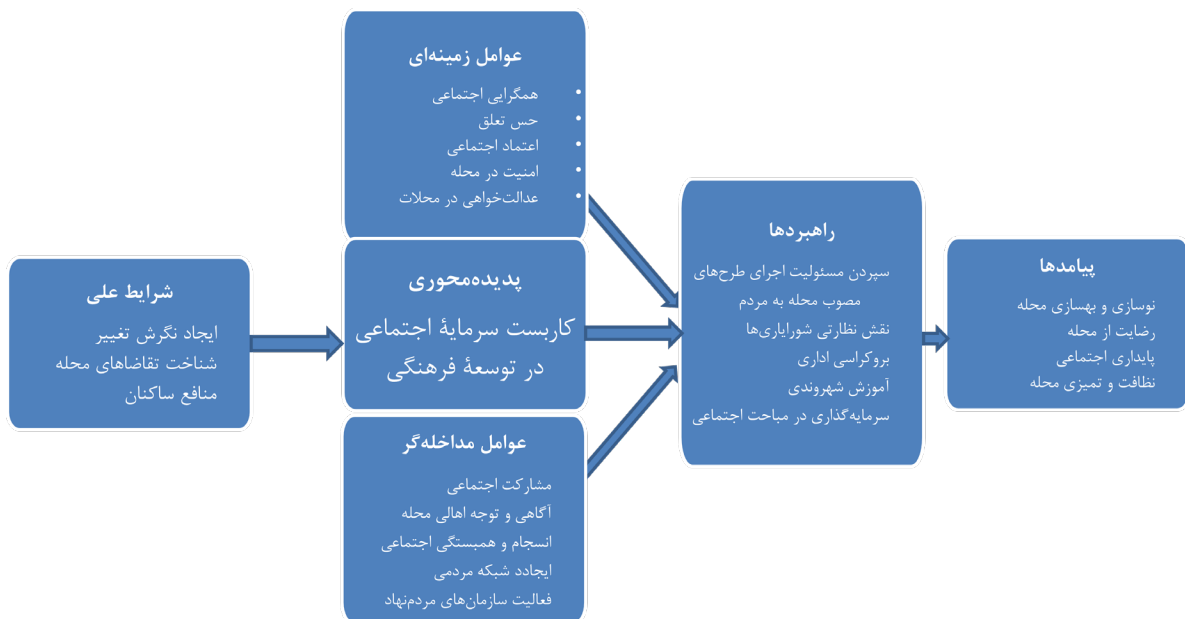
محله دیگر است. مؤلفه «اعتماد اجتماعی» شامل شاخص‌های اعتماد به دستگاه‌های دولتی، اعتماد به شهرداری و شورای شهر و اعتماد شهروندان به برنامه‌ها و فعالیت‌های شهرداری است. مؤلفه «امنیت در محله» شامل شاخص‌های امنیت در محله، وجود ستادهای مدیریت بحران و گروه‌های داوطلب و ضمانت اجرایی طرح‌ها و برنامه‌های شهرداری است. مؤلفه «عدالت‌جویی در محلات» شامل شاخص‌های اطلاع از قوانین شهری، اطلاع از برنامه‌های شهرداری و نفع ساکنان در تصمیم‌گیری‌های شهرداری است. برای توسعه پایدار و بهبود محلات، لازم است به‌ایجاد حس نیاز به مشارکت افراد محلی، توجه به دارایی‌های اجتماعی محله، پیوند اجتماعی، تعلق عاطفی و مکانی، ایجاد هویت در سطح محله، احیای هویت فرهنگی محله، توجه به حق و تکلیف شهروندی در مدیریت شهری، همبستگی ارگانیک بین شهروندان تهرانی، ایجاد اعتماد در مردم نسبت به شهرداری و شورای شهر، و ایجاد فرهنگ سازمانی پذیرش مشارکت مردمی در شهرداری‌ها توجه شود. همچنین، باید در نظر داشت که تشکیلات کارا در مدیریت بحران در سطح محله، وضعیت امنیت نسبی در محله، و الزام به رعایت قوانین شهری توسط شهروندان نیز دارای اهمیت است. همچنین، باید در تصمیم‌گیری‌های نهادهای رسمی، تضاد منافع و منافع شخصی را در نظر گرفت و به تمایز قائل شدن بین فاکتورهای قانون، اخلاق، هنجار و عرف از سوی مدیریت شهری توجه کرد. در نهایت، مدیریت شهری بر اساس مدیریت مشارکتی و عدالت‌محوری، و شفافیت برنامه‌های شهرداری‌ها نیز می‌تواند به بهبود توسعه پایدار محلات کمک کند.

عوامل مداخله‌گر: اتفاقات مؤثر بر کنش و راهبردها (تسهیل‌گر یا مانع تحقق راهبردها) است و باید متناظر با هر راهبرد تبیین شود. شرایط مداخله‌گر (به دلیل ماهیت خود) به صورت اقتضایی و غیرمترقبه ظهور می‌یابند؛ بنابراین روش پاسخ‌گویی به این شرایط نیز به صورت اقتضایی و وابسته به موقعیت انتخاب می‌شود. در این مطالعه مؤلفه‌های مقوله عوامل مداخله‌گر شامل مشارکت، آگاهی و توجه اهالی محله، انسجام و همبستگی اجتماعی، ایجاد شبکه مردمی و فعالیت سازمان‌های مردم‌نهاد است. مؤلفه «مشارکت» شامل شاخص‌های تمایل به مشارکت بهسازی محله، آشنایی با راه و روش مشارکت در بهسازی محله و آشنایی با روش‌های مشارکت است. مؤلفه «آگاهی و توجه اهالی محله» شامل شاخص‌های اطلاع از نحوه انتخاب اعضای شوراییاران محله، اطلاع از شرح وظایف شوراییاران محله و اطلاع از پروژه‌های عمرانی شهرداری در سطح محله است. مؤلفه «انسجام و همبستگی اجتماعی» شامل شاخص‌های احساس مسئولیت نسبت به همسایگان و اهالی محله، همکاری گروه‌های متفاوت در محله و کمک به همسایگان در برنامه‌ها و یا مراسم محلی است. مؤلفه «ایجاد شبکه مردمی» شامل شاخص‌های آگاهی از مسائل روز محله، اطلاع‌رسانی درباره برنامه‌های شهرداری و رضایت از نتایج مشارکت در فعالیت‌های مربوط به محله است. مؤلفه «فعالیت سازمان‌های مردم‌نهاد» (NGO) شامل شاخص‌های تمایل به تأسیس سازمان مردم‌نهاد محلی، شناخت سازمان‌های مردم‌نهاد محله، نقش سازمان‌های مردم‌نهاد محلی در ارائه مشاوره محله‌ای، نقش سازمان‌های مردم‌نهاد محلی و تسهیل‌گری طرح‌های محله‌ای، حضور یک مشاور و تسهیل‌گر در هر پروژه محله‌ای، تناسب برنامه‌ها با ظرفیت محله و مشارکت هنگام برنامه‌ریزی شهرداری برای محله است. مشارکت اهالی محله در بهسازی و توسعه محله و تحقق اهداف اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی ضروری است. برای این منظور، آگاهی و تحلیلی که اهالی محله از هزینه‌های مشارکت دارند و نگرش آن‌ها نسبت به میزان تمایل مسئولان به مشارکت، بسیار مهم است. همچنین، اطلاع اهالی محله از پروژه‌های عمرانی شهرداری، نحوه انتخاب و شرح وظایف شوراییاران و نقش سازمان‌های مردم‌نهاد و دفاتر توسعه محله‌ای در تسهیل‌گری و حل مشکلات محله نیز بسیار حائز اهمیت است. برای تحقق این اهداف، ضروری است که احساس مسئولیت و دلبستگی اهالی محله به یکدیگر افزایش یابد و گروه‌ها و احزاب محله نیز در این راه تلاش کنند.

حاصل خواهد شد. در این مطالعه مؤلفه‌های مقوله پیامدها شامل بهسازی و نوسازی، رضایت از محله، پایداری اجتماعی محله و نظافت و تمیزی محله است. مؤلفه «بهسازی و نوسازی» شامل شاخص‌های هماهنگی بین بافت قدیمی و جدید محله، تمایل به نوسازی بافت فرسوده و اطلاع از فرایند بهسازی و نوسازی محله است. مؤلفه «رضایت از محله» شامل شاخص‌های دسترسی سریع و آسان به خدمات ارائه‌شده در محله، رضایت از سطح کیفیت خدمات ارائه‌شده در محله و رضایت از محله است. مؤلفه «پایداری اجتماعی محله» شامل شاخص‌های رفع مشکلات ترافیکی محله، وجود خطوط اتوبوس‌رانی و تاکسی در محله و افزایش همکاری شهرداری با واحدهای تجاری با هدف کاهش هزینه ساکنان است. مؤلفه «نظافت و تمیزی محله» شامل شاخص‌های جمع‌آوری مناسب و به‌موقع زباله‌های محله، تعبیه مناسب مکان و ظروف برای جمع‌آوری زباله‌های محله، آموزش جداسازی زباله از مبدأ به ساکنان محله، ایجاد خدمات شامل (آب، برق، گاز) مناسب، وجود امکانات بهداشتی و ورزشی است. اقدامات متنوعی برای بهبود رفاه اجتماعی و اقتصادی محله انجام شده است. این اقدامات شامل ایجاد ارتباط و هماهنگی مناسب بین بافت قدیمی و جدید محله، ایجاد تمایل به نوسازی بافت‌های فرسوده با توجه به سودآوری و مزیت‌های اقتصادی آن توسط سرمایه‌گذاران، امکان کسب درآمد قانونمند از جریان تخریب، بهسازی و نوسازی در محله، مقاوم‌سازی محله در برابر زلزله، دسترسی سریع و آسان به خدمات ارائه‌شده در محله، افزایش رضایتمندی برای سکونت در محله، رفع مشکلات ترافیکی، ایجاد خطوط اتوبوس‌رانی و تاکسی در محله، افزایش درآمدهای پایدار اهالی محله از طریق همکاری شهرداری با واحدهای تجاری، ایجاد فرصت‌های شغلی برای ساکنان محله، جمع‌آوری مناسب و به‌موقع زباله‌های محله، تعبیه ظروف مناسب در مکان‌های مناسب برای جمع‌آوری زباله‌های محله، آموزش جداسازی زباله از مبدأ، بهبود وضعیت کف‌سازی معابر، ایمن‌سازی پنجره‌های رو به خیابان، ارائه خدمات مناسب در بخش آب، برق و گاز محله، ایجاد مراکز آموزشی و درمانی دولتی، ایجاد اماکن ورزشی برای بانوان، ایجاد فضای سبز مناسب برای محله، ایجاد فضای مورد نیاز برای خدمات امداد رسانی در محله، سامان‌دهی معابر و پیاده‌روها به منظور تقویت فرهنگ پیاده‌روی و کاهش اتکا به اتومبیل، بهبود بهداشت فردی و اجتماعی، بهبود امکانات ورزشی، بهبود سیستم فاضلاب، کاهش رفتارهای پرخطر در محلات و دوری از ناپایداری سکونت می‌شود. این اقدامات منجر به افزایش رضایتمندی ساکنان محله، افزایش امنیت و آرامش در محله، بهبود شرایط اقتصادی و اجتماعی ساکنان، کاهش آلودگی هوا و محیط زیست، و بهبود سلامتی و بهداشت مردم محله می‌شود. بنابراین، توجه به این موارد و اقدامات مناسب برای بهبود شرایط محله، باعث بهبود کیفیت زندگی ساکنین و ارتقای شهر و اجتماع می‌شود. با بررسی و ارزیابی انجام‌شده در کدهای باز، محوری و انتخابی ارائه‌شده مدل مفهومی این پژوهش، شامل مؤلفه‌ها و شاخص‌ها به فرم زیر ارائه می‌شود:

و بدون بهره به ساکنان جهت مشارکت در سازمان‌دهی و مقاوم‌سازی بافت محله، و تشکیل شورای محله و واگذاری مسائل اجرایی به مردم و نمایندگان آن‌ها، بهبود رفاه اجتماعی و اقتصادی در محله را به همراه دارد. همچنین، استفاده از پتانسیل افراد معتمد برای آوردن سازمان‌های مرتبط، و واگذاری منابع اصلی درآمدزا و دارایی‌های محله به نهادهای محلی نیز باعث خودگردانی فعالیت‌های توسعه‌ای در محله می‌شود. فراهم‌سازی زمینه‌های همکاری افراد ساکن در محله برای به‌کارگیری فناوری‌ها و روش‌های نوین، تلاش برای شکل‌گیری ادبیات مشترک، و تعریف مکانیزم‌های لازم برای اعمال نظارت شورایی برای تراکم ساختمان‌ها و بافت‌های فرسوده محله، نیز به بهبود شرایط کالبدی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی اهالی محله کمک می‌کند. علاوه بر این، روان‌سازی و حذف موانع اداری، حقوقی و مالی در راستای افزایش اعتماد به شهرداری و افزایش مشارکت، مسئولیت‌پذیری شورایی‌ها در قبال نظرات و پیشنهادهای ارائه‌شده، و دوری از بروکراسی اداری در شهرداری‌ها نیز از جمله راهکارهایی هستند که به بهبود رفاه اجتماعی و اقتصادی در محله کمک می‌کنند. برگزاری دوره‌های آموزش شهروندی برای ارتقای حقوق شهروندان، ایجاد مراکز مهارت‌آموزی در کنار تحصیل، آموزش مردم در گروه‌های سنی مختلف برای تغییر نگرش نسبت به بافت‌های فرسوده، تبدیل شهروندان به تسهیل‌گران و تبدیل شهروند منفعل به شهروند فعال و مهارت‌آموزی ساکنان نیز از اهمیت بالایی برخوردارند. همچنین، برگزاری دوره‌های آموزشی در مدارس به عنوان نهادهای آموزش‌دهنده و فرهنگ‌ساز، پرداخت عوارض و مالیات، و دوری از صرف هزینه‌های اضافی در ارائه خدمات به ساکنان نیز به بهبود رفاه اجتماعی و اقتصادی در محله کمک می‌کنند. بنابراین، بهبود رفاه اجتماعی و اقتصادی در محله نیازمند تسهیلات مالی، تشکیل شورای محله و مشارکت مردم در اجرای طرح‌ها، استفاده از پتانسیل افراد محلی، و ایجاد زمینه‌های همکاری افراد ساکن در محله جهت به‌کارگیری فناوری‌ها و روش‌های نوین، تعریف مکانیزم‌های لازم برای اعمال نظارت شورایی برای تراکم ساختمان‌ها و بافت‌های فرسوده محله، مهارت‌آموزی ساکنان محله، برگزاری دوره‌های آموزش شهروندی و ایجاد مراکز مهارت‌آموزی، آموزش مردم در گروه‌های سنی مختلف برای تغییر نگرش نسبت به بافت‌های فرسوده، تبدیل شهروندان به تسهیل‌گران و تبدیل شهروند منفعل به شهروند فعال، و دوری از بروکراسی اداری، حقوقی و مالی در شهرداری‌ها نیز نیازمند است. همچنین، روان‌سازی و حذف موانع اداری، حقوقی و مالی در راستای افزایش اعتماد به شهرداری و افزایش مشارکت، و مسئولیت‌پذیری شورایی‌ها در قبال نظرات و پیشنهادهای ارائه‌شده نیز به بهبود رفاه اجتماعی و اقتصادی در محله کمک می‌کنند. از طرف دیگر، پرداخت عوارض و مالیات، و دوری از صرف هزینه‌های اضافی در ارائه خدمات به ساکنان نیز برای بهبود رفاه اجتماعی و اقتصادی در محله اهمیت دارند. پیامدها: نتایج و راه‌آورد به کار بستن راهبردها هستند و اثری است که در نهایت

شکل ۲. الگوی سیاست‌گذاری فرهنگی به منظور کاربرد سرمایه اجتماعی در توسعه فرهنگی محله محور محلات تهران

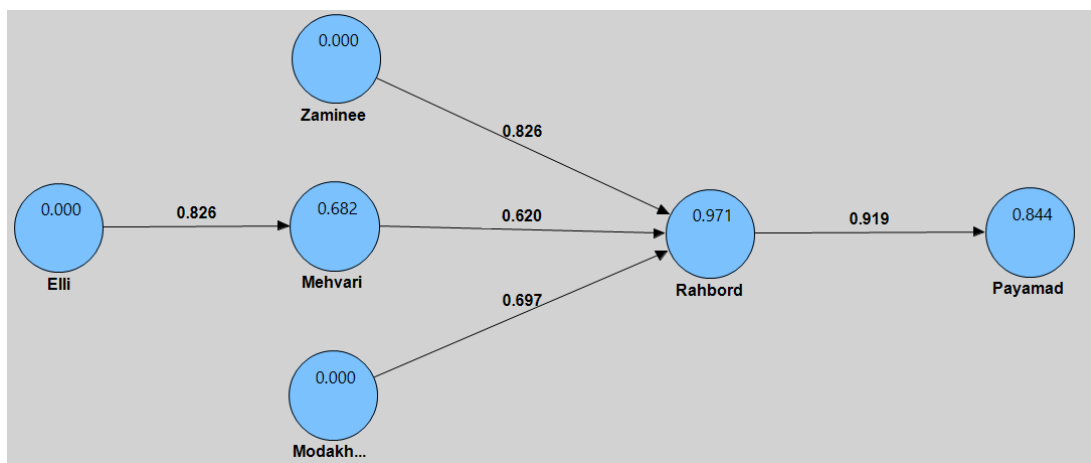
آزمون قرار می‌گیرد. اگر بار عاملی کمتر از ۰/۳ باشد رابطه ضعیف در نظر گرفته شده و از آن صرف نظر می‌شود. بار عاملی بین ۰/۳ تا ۰/۶ قابل قبول است و اگر بزرگ‌تر از ۰/۶ باشد، خیلی مطلوب است. مدل معادلات ساختاری مدل پژوهش در حالت تخمین استاندارد بار عاملی در شکل ۳ ترسیم شده است. نتایج به‌دست‌آمده از آزمون نشان‌دهنده آن است که تمامی بارهای عاملی شاخص‌های بالای ۰/۴، بنابراین بار عاملی شاخص‌ها، مطلوب است.

بررسی میزان اعتبار مدل مفهومی

برای بررسی برازش مدل سه مرحله: (۱) مدل اندازه‌گیری به وسیله تحلیل‌های روابی و پایایی، (۲) برآورد مسیر بین متغیرها برای بررسی مدل ساختاری و (۳) بررسی برازش کلی مدل.

مدل اندازه‌گیری به وسیله تحلیل‌های روابی و پایایی

ضرایب بار عاملی: ابتدا مدل تحقیق بر اساس ضرایب بارهای عاملی مورد

شکل ۳. مدل معادلات ساختاری مدل پژوهش در حالت تخمین استاندارد بار عامل

است. پایایی ترکیبی: پایایی ترکیبی هر کدام از متغیرهای مطالعه در جدول ۲ توضیح داده شده است. طبق جدول یادشده، همه متغیرها دارای پایایی ترکیبی ۰/۷ به بالا هستند و بنابراین از لحاظ پایایی ترکیبی نیز، مدل مورد تأیید قرار می‌گیرد.

ضریب آلفای کرونباخ: در این پژوهش، با استفاده از نرم‌افزار Smart PLS میزان آلفای کرونباخ برای متغیرهای تحقیق محاسبه و در جدول ۲ گزارش شده است. همان‌طور که گفته شد، هر چه میزان این ضریب به عدد یک نزدیک‌تر باشد، مناسب‌تر است. در این پژوهش مقدار پایایی پرسش‌نامه در مورد متغیرهای مستقل و وابسته در سطح بسیار قابل قبولی به دست آمده

روایی همگرایی: به منظور بررسی روایی همگرایی مدل از میانگین واریانس اس
تخراج شده (AVE) استفاده شد. مقدار بحرانی این معیار عدد ۰/۵ است؛ به این
معنا که مقدار AVE بالای ۰/۵ روایی همگرایی قابل قبول را دارد. مقادیر این

معیار برای مدل تحقیق به شرح جدول ۴ است. همان طور که مشاهده
می شود، مقدار AVE همه متغیرها بیشتر از ۰/۵ است و این به معنای تأیید
روایی همگرایی مدل است.

جدول ۵. مقادیر ضریب آلفای کرونباخ، پایایی ترکیبی و AVE

متغیر	ضریب آلفای کرونباخ	پایایی ترکیبی	AVE
شرایط علی	۰/۷۸۱	۰/۸۳۹	۰/۵۴۴
پدیده محوری	۰/۸۴۴	۰/۷۵۱	۰/۵۲۶
شرایط زمینه ای	۰/۷۷۲	۰/۸۲۸	۰/۵۸۲
شرایط مداخله ای	۰/۸۳۹	۰/۸۷۷	۰/۷۱۶
راهبردها	۰/۸۸۹	۰/۹۰۸	۰/۵۶۰
پیامدها	۰/۷۵۰	۰/۸۱۱	۰/۶۵۲

روایی واگرایی: معیار فورنل و لارکر برای بررسی روایی واگرایی مدل مورد
استفاده قرار گرفته است. معیار فورنل و لارکر، میزان رابطه یک متغیر با
شاخص هایش در قیاس با رابطه آن متغیر با سایر متغیرها را نشان می دهد؛ در
واقع این معیار به آن معناست که یک متغیر، با شاخص های خود بیشتر از
متغیرهای دیگر در ارتباط است. فورنل و لارکر بیان می کنند که اگر میزان
AVE برای هر متغیر بیشتر از واریانس اشتراکی بین آن متغیر و سایر متغیرها
باشد روایی واگرایی در سطح قابل قبول است. بررسی این امر به وسیله یک

ماتریس در نرم افزار Smart PLS انجام می شود که خانه های آن حاوی
مقدارهای ضرایب همبستگی بین متغیرها و جذر مقادیر AVE متعلق به هر
متغیر است. در جدول ۳، ماتریسی که مربوط به متغیرهاست ترسیم شده است.
اگر اعداد مندرج در قطر اصلی ماتریس از مقادیر زیرین آن بیشتر باشد مدل از
روایی واگرایی قابل قبولی برخوردار است. در این مدل روایی واگرایی (افترایی)
مورد قبول واقع می شود، زیرا طبق جدول ۵ همه اعداد قطر اصلی از اعداد
ستون زیرین خود بیشتر هستند.

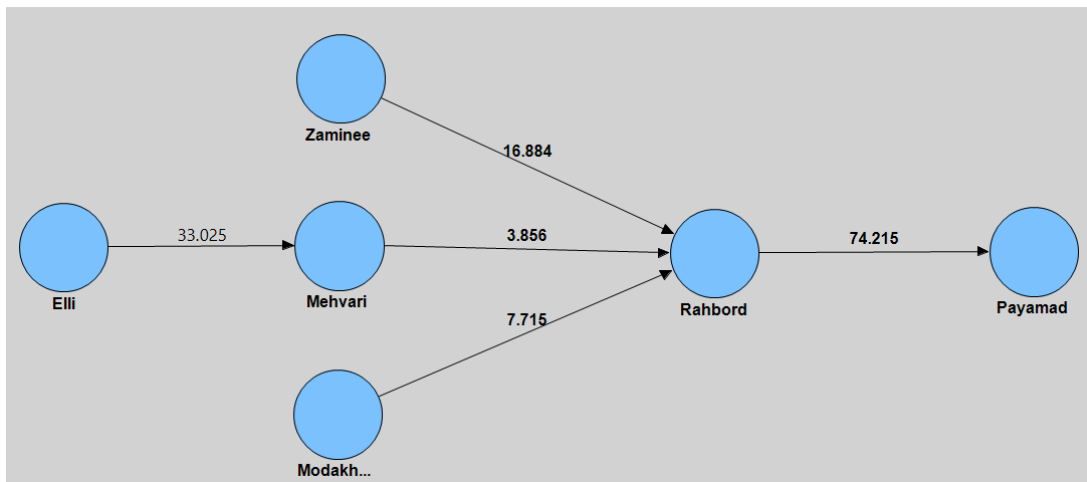
جدول ۶. روایی واگرایی مدل

شرایط علی	شرایط زمینه ای	شرایط مداخله ای	راهبردها	پیامدها
۰/۷۳۸				
۰/۶۳۲	۰/۷۲۵			
۰/۵۸۸	۰/۶۸۰	۰/۷۶۴		
۰/۶۵۲	۰/۶۴۲	۰/۶۸۸	۰/۸۴۶	
۰/۶۰۹	۰/۶۶۱	۰/۶۵۴	۰/۷۴۸	۰/۵۸۵
۰/۶۳۵	۰/۶۷۵	۰/۶۷۴	۰/۶۸۳	۰/۸۰۷

برآورد مسیر بین متغیرها برای بررسی مدل ساختاری

روابط میان متغیرهای پنهان مدل را مدل ساختاری یا مدل بیرونی می نامند.
در این ارزیابی متغیرهای پنهان و روابطشان بیش از سؤالات (شاخص ها)، مورد
تحلیل و بررسی قرار می گیرند. چند معیار در ارزیابی مدل ساختاری مورد
استفاده قرار می گیرند که در پایین به توضیح آن خواهیم پرداخت.
اعداد معناداری t (T-values): اعداد معناداری t، اولین معیار سنجش رابطه
بین متغیرها در مدل است. اگر مقدار اعداد معناداری t بیشتر از ۱/۹۶ باشد،

صحت رابطه بین متغیرها و در نتیجه در سطح اطمینان ۹۵% تأیید آن رابطه یا
رابطه ها را نشان می دهد. نتایج آزمون مدل مفهومی طبق شکل ۳ در حالت
معناداری ضرایب t نشان داده شده است. اعداد روی پیکان ها مقدار اعداد
معناداری t را طبق شکل ۳ نشان می دهد و این مقادیر گزارش شده از عدد
۱/۹۶ بیشتر هستند. از این رو مقادیر به دست آمده در سطح اطمینان ۹۵%،
نشان می دهند همه سؤالات برای مدل معادلات ساختاری مورد قبول هستند
و دلیلی برای حذف هیچ یک از آن ها وجود ندارد.

شکل ۴. مدل معادلات ساختاری مدل تحقیق در حالت ضرایب معناداری آماره t

قدرت پیش‌بینی مدل را نشان می‌دهد و با روش BF (Blindfolding) مورد محاسبه قرار می‌گیرد؛ در واقع یک مدل باید بتواند معرف‌های متغیر پنهان درون‌زا را پیش‌بینی کند. اگر مقدار Q^2 برای یک متغیر وابسته صفر یا کمتر از صفر شود، یعنی ارتباط بین متغیرهای دیگر مدل و آن متغیر وابسته به‌درستی تعیین نشده‌اند. سه مقدار $0/02$ ، $0/15$ و $0/35$ برای نشان دادن شدت قدرت پیش‌بینی مدل در نظر گرفته شده است که به‌ترتیب نشانه‌توانایی پیش‌بینی ضعیف، متوسط و قوی مدل در برابر آن متغیر را دارد. با در نظر گرفتن مقدار Q^2 محاسبه‌شده برای متغیرهای وابسته مدل (جدول ۱۰)، مبین آن است که قدرت پیش‌بینی مدل برای متغیرهای وابسته در سطح قوی قرار دارد.

معیار R^2 : تاثیر یک متغیر مستقل بر یک متغیر وابسته را با معیار R^2 نشان می‌دهند. مقدار این معیار برای متغیر مستقل صفر است و فقط برای متغیر وابسته مدل محاسبه می‌شود. برازش مدل هنگامی بهتر است که مقدار R^2 مربوط به متغیر وابسته مدل بیشتر باشد. چین سه مقدار $0/19$ ، $0/33$ ، و $0/67$ را مقدار ملاک برای مقادیر ضعیف، متوسط و قوی R^2 می‌داند. جدول ۴، مقدار R^2 متغیرهای وابسته تحقیق حاضر را نشان می‌دهد از شکل ۳ به دست آمده است. طبق دسته‌بندی چین (۱۹۹۸)، مقادیر R^2 پدیده‌محوری $0/682$ ، راهبردها $0/971$ و پیامدها $0/844$ است که نشان می‌دهد مقدار R^2 قوی است. معیار Q^2 : معیار Q^2 دیگر برای بررسی توانایی مدل در پیش‌بینی کردن و ارزیابی مدل ساختاری است. استون و گیزر معیاری را معرفی کرده‌اند که

جدول ۷. مقدار R^2 و Q^2 متغیر وابسته مدل

مقدار Q^2	مقدار R^2	متغیرهای وابسته
$0/582$	$0/682$	پدیده‌محوری
$0/389$	$0/971$	راهبردها
$0/518$	$0/844$	پیامدها

(سوالات) توسط متغیر مرتبط با خود تبیین می‌شود را نشان می‌دهد. R^2 نیز میانگین مقادیر R^2 متغیر وابسته مدل است. برای بیان قدرت GOF سه مقدار $0/01$ ، $0/25$ و $0/36$ به عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی به کار می‌روند. اگر این مقدار برای یک مدل مقدار $0/01$ و نزدیک به آن برای GOF یک مدل محاسبه شود، به این معنا خواهد بود که برازش کلی مدل در حد ضعیف است و روابط بین سازه‌های مدل باید مورد تصحیح و تدقیق قرار گیرد؛ این در حالی است که مقادیر $0/25$ و $0/36$ برازش کلی مدل را در سطح قابل قبول نشان می‌دهد. با توجه به توضیحات بیان شده، مقادیر اشتراکی (Communality) و R^2 متغیر وابسته مدل و همچنین میانگین هر دو معیار در جدول ۵ نشان داده شده است.

برازش کلی مدل

بررسی برازش در یک مدل شامل دو بخش مدل اندازه‌گیری و ساختاری می‌شود و با تأیید برازش آن، کامل می‌شود. GOF (شاخص نیکویی برازش یا Goodness of Fit)، معیاری است که برای برازش کلی مدل استفاده می‌شود. به لحاظ مفهومی اگر مدل اندازه‌گیری از نوع انعکاسی باشد با توجه به اینکه این شاخص تا حدی به متوسط اشتراکی (Commonality) وابسته است، می‌توان این شاخص را مورد استفاده قرار داد [۱۵]. تنهاوس و همکاران این معیار را به صورت زیر معرفی کرده‌اند [۲۶]:

$$GOF = \sqrt{(\text{Communality} \times R^2)} \quad (3)$$

به طوری که Communality از میانگین مقادیر اشتراکی متغیرهای مستقل و وابسته مدل به دست می‌آید و اینکه که چه میزان از تغییرپذیری شاخص‌ها

جدول ۸. مقادیر اشتراکی و R^2 متغیرهای وابسته مدل

مقادیر اشتراکی	مقدار R^2	متغیر
۰/۵۴۴	-	شرایط علی
۰/۵۲۶	۰/۶۸۲	پدیده محوری
۰/۵۸۳	-	شرایط زمینه‌ای
۰/۷۱۶	-	شرایط مداخله‌ای
۰/۶۵۰	۰/۹۷۱	راهبردها
۰/۶۵۲	۰/۸۴۴	پیامدها
۰/۵۹۶	۰/۸۳۲	میانگین

با توجه به جدول ۸، مقدار GoF این‌گونه قابل محاسبه است:

$$GoF = \sqrt{(Communalities \times R^2)} = \sqrt{0.596 \times 0.832} = 0.704 \quad (۴)$$

مقدار GoF برای مدل این پژوهش برابر با ۰/۷۰۷ به دست آمده که برازش کلی قوی و بسیار مناسب مدل را نشان می‌دهد.

نتیجه‌گیری

در این مطالعه شرایط علی شامل شاخص‌های ایجاد نگرش تغییر، شناخت تقاضاهای محله، منافع ساکنان و چالش‌های مدیریت شهری بررسی شده است. برای ایجاد نگرش تغییر در محله، تلاش برای ایجاد جامعه فعال و مسئولیت‌پذیر، با توجه به نیازهای محله و هماهنگی با قوانین شهر، انجام شده است. تشکیل گروه‌های مطالبه‌گری حول نیازهای محلی و عام، و حل پروژه‌های محله در مقیاس کوچک، از جمله راهکارهایی هستند که می‌تواند بهبود شرایط محله را فراهم کند. توجه به نیازهای ویژه آن محله و در نظر گرفتن منفعت شهروندان به عنوان هدف اصلی از اقدامات مدیریت شهری بسیار مهم است. همچنین، برنامه‌ریزی مناسب و همکاری فعال بین شهرداری، ساکنان و مراکز مربوطه برای بهبود وضعیت محله وجود دارد. نتایج به‌دست‌آمده با بخشی از نتایج گزارش‌شده در مطالعات کریمی‌زاده اردکانی [۲]، عظیمی آملی و ارشادی وهرام [۱]، رجبی [۳]، صفایی‌پور [۱۸]، خوشفر و همکاران همخوانی دارد.

عوامل زمینه‌ای شامل شاخص‌های همگرایی اجتماعی، حس تعلق، اعتماد اجتماعی، امنیت در محله و عدالت‌جویی در محلات است. توجه به دارایی‌های اجتماعی محله و طلب مشارکت اهالی در طرح‌های مشارکتی، نشان مردم محله به تمایل دارند در ارتقای وضعیت محله مشارکت داشته باشند. حفظ و تقویت حس تعلق به محله با توجه به هویت مکانی، وابستگی مکانی، پیوند اجتماعی و تعلق عاطفی و مکانی، نقش بسیار مهمی در ایجاد شهرهای پایدار و زندگی مشترک در جوامع شهری دارد. ایجاد اعتماد در مردم نسبت به نهادهای دولتی و مدیریت شهری، ایجاد زمینه‌های اعتماد و مشارکت، وجود امنیت نسبی و تشکیلات کارا برای مدیریت بحران در سطح محله، می‌تواند به بهبود وضعیت اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی جامعه کمک کند. عدالت‌جویی در محلات شامل رعایت قوانین شهری توسط شهروندان، شفافیت برنامه‌های شهرداری، دوری از تضاد منافع در تصمیم‌گیری‌های نهادهای رسمی، تمایز قائل شدن بین قانون، اخلاق، هنجار و عرف و ایجاد فرهنگ سازمانی پذیرش مشارکت مردمی در شهرداری‌هاست. نتایج به‌دست‌آمده با بخشی از نتایج گزارش‌شده در مطالعات ادریسی و شجاعی [۲۰]، ذبیحی و فولادی [۴]، بردی‌انامراندژاد و همکاران، رجبی [۳] و کریمی‌زاده اردکانی همخوانی دارد.

در این مطالعه عوامل مداخله‌گر شامل بهبود وضعیت محله، افزایش رضایت و احساس مسئولیت اجتماعی ساکنان و افزایش شفافیت و اعتماد ساکنان به مدیریت شهری، به دلیل مشارکت آن‌ها در امور محله، از اهداف اصلی

مداخله‌گران در بهبود شهر محسوب می‌شود. علاوه بر این، ایجاد همبستگی، ارتقای سطح دانش و تجربه و ایجاد بستر مناسب برای مشارکت مردم در امور محله را نیز می‌توان به عوامل یادشده افزود. برای دستیابی به هدف مهم جلب مشارکت مردم در مدیریت شهری، باید به اهمیت آموزش و آگاهی بخشی به مردم در مورد مسائل شهری و ایجاد فضاهایی برای مشارکت آن‌ها توجه کرد. از این‌رو، مدیران شهری و برنامه‌ریزان باید تلاش کنند تا برای جلب مشارکت مردم در مدیریت شهری، بهبود شرایط ارتباطی و فرهنگ شهروندی را ترویج داده و شفافیت در امور محله و شهر را ارتقا دهند. ایجاد شبکه مردمی و تشکیل سازمان‌های مردم‌نهاد در محله‌ها، به منظور توسعه اجتماعی و اقتصادی محله بسیار مهم است. که می‌تواند باعث افزایش همکاری و همراهی مردم در مسائل محلی، ایجاد فرصت‌های شغلی و توسعه اقتصادی در محله، توسعه توانمندی‌های اجتماعی و اقتصادی مردم شود. تفسیر کلی شاخص «تسهیل‌گر» به اهمیت تسهیل‌گری در حل مشکلات محله و توسعه اجتماعی و اقتصادی محله تأکید می‌کند و تفسیر کلی شاخص «نقش حمایتی شهرداری‌ها» به اهمیت همکاری و تعامل مؤثر بین مسئولان شهری و ساکنان محله، مشارکت فعال ساکنان در برنامه‌ریزی و حل مشکلات محلات، توسعه پایدار و ارتقای کیفیت زندگی در محلات تأکید می‌کند. این دو شاخص با همکاری و هماهنگی میان تسهیل‌گران، نهادهای مردم‌نهاد محلی، مدیریت شهری و ساکنان محله می‌تواند به بهبود وضعیت محله در جهت ایجاد فضایی مطلوب برای زندگی و کار یاری رسانند. نتایج به‌دست‌آمده با بخشی از نتایج گزارش‌شده در مطالعات میسیتیگ و کرینیک [۲۷] سمیعی کاشی و جانناز قبادی [۲۸]، روزنستین [۲۹]، کریمی‌زاده اردکانی [۲]، ایزدی و محمدی [۳۰] همخوانی دارد.

اگر سرمایه اجتماعی، به عنوان یک پدیده، اساس توسعه و بهبود محله باشد، از این‌رو برای توسعه فرهنگی محله محور، ایجاد و تقویت سرمایه اجتماعی در محله بسیار حائز اهمیت است. بهبود ارتباطات و تعاملات اجتماعی درون محله، افزایش اعتماد و همبستگی میان ساکنان، توجه به مشکلات و نیازهای محله و همکاری برای حل آن‌ها، توسعه فرهنگ شهروندی و مسئولیت‌پذیری، ایجاد فضایی امن و پایدار و تشویق ساکنان به فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی می‌تواند بهبود وضعیت فرهنگی محله و ارتقای کیفیت زندگی ساکنان را به همراه داشته باشد. به علاوه، ایجاد فرهنگ نگاه اقتصادی به محیط در ساکنان محله و توسعه فرهنگ کلان‌شهرنشینی، نیز به توسعه پایدار محله و ارتقای کیفیت زندگی ساکنان کمک می‌کند. نتایج به‌دست‌آمده با بخشی از نتایج گزارش‌شده در مطالعات اقتصادی [۳۱]، فخرایی و مرزی [۳۲]، سوری [۳۳]، جانانان [۳۴]، سبیرت و همکاران [۳۵]، پاتنام [۸] و فوکویاما [۹] همخوانی دارد. راهبردها در توسعه فرهنگی محله محور، شامل شاخص‌های سپردن مسئولیت اجرایی طرح‌های مصوب محله به مردم، نقش نظارتی شورایاران، بروکراسی اداری، آموزش شهروندی و سرمایه‌گذاری در مباحث اجتماعی است. مدیریت شهری باید از ظرفیت مشارکت‌های مردمی در اجرای طرح‌ها و مقاوم‌سازی بافت محله بهره بگیرد و مسئولیت اجرایی طرح‌های مصوب را به مردم واگذار

مدیریت شهری بررسی و طرح شده است، برای این هدف می‌توان از بستر فضای مجازی نیز بسیار سود جست؛

- به‌روزرسانی قانون انتخابات هم در حوزه شورای شهر و هم شورایی‌ها با توجه به گستردگی پهنه‌ها و مناطق کلان‌شهر تهران و اقتضات آن و تقویت بخش نظارت به عملکرد این دو حوزه از سوی نهادهای قانونی؛
- آینده‌پژوهی، آینده‌نگاری، برنامه‌ریزی دقیق برای استفاده از فناوری‌های هوشمند و استفاده از بستر فضای مجازی برای جلب مشارکت شهروندان؛
- تقویت فرهنگ سازمانی و توسعه آموزش به کارکنان و مدیران مدیریت شهری با هدف ترویج و توسعه فرهنگ مشارکت‌پذیری از سوی ایشان و جلوگیری از ایجاد و تثبیت رویکردهای آمرانه و از بالا به پایین در مدیریت شهری نسبت به شهروندان؛

به نظر می‌رسد پژوهش حول محورهای موضوعات ذیل برای تحقیقات آتی بتواند بر غنای مفاهیم ارائه‌شده و پیشنهاد راهکارهای کاربردی و عملی‌تر بیفزاید:

- بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت اجتماعی ساکنان در تحقق طرح‌های توسعه شهری؛
- بررسی شاخص‌های توسعه پایدار محله‌ای؛
- بررسی نقش مشارکت مردمی در اقتصاد و مدیریت شهری؛
- ارزیابی تأثیر مدیریت شهری محله‌محور بر توسعه شهری پایدار؛
- ارائه مدل مفهومی برای تحلیل عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در برنامه‌ریزی؛
- برنامه‌ریزی و مدیریت شهری با رویکرد چشم‌اندازسازی شهری؛
- توسعه پایدار با تأکید بر نظام محله‌محوری و عدالت اجتماعی؛
- شناسایی شیوه‌های مشارکت شهروندی در فرایند توسعه شهری.

محدودیت‌های تحقیق

از جمله موارد محدودکننده تحقیق عبارت‌اند از:

- نبود بانک‌های اطلاعاتی جامع و متقن درباره میزان برخورداری محلات و سرانه‌های خدماتی؛
- نبود گزارش‌های جامع، دقیق و شفاف در خصوص اجرای برنامه‌های محله‌محور و میزان اجرا و تأثیرگذاری آن‌ها؛
- کمبود و محدود بودن دسترسی به همه پایگاه‌های علمی خارجی؛
- عدم اطمینان از دقت پاسخ‌های داده‌شده به سوالات پرسشنامه توسط جامعه مورد مطالعه؛
- عدم اطمینان از درک و برداشت درست و مشترک پاسخ‌دهندگان از سوالات پرسشنامه.

مشارکت نویسندگان

سهم مشارکت نویسندگان در این مقاله یکسان بوده است.

تشکر و قدردانی

این مقاله حامی مالی و معنوی ندارد.

تعارض منافع

هیچ‌گونه تعارض منافی توسط نویسندگان بیان نشده است.

کند. در راهبردهای به‌دست‌آمده سیاست‌گذاری شهرداری حول مسائل اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی، تغییر شکل تعلق و مشارکت در حوزه شهری و در نظر گرفتن حق پرسشگری شهروندان بسیار مهم هستند. در رویکرد مدیریت شهری برای حفظ کیفیت زیست‌محیطی و رعایت ضوابط شهرسازی، شوراییان به عنوان نماینده ساکنان محله، مکانیزم‌های لازم برای اعمال نظارت بر تراکم ساختمان‌ها و بافت‌های فرسوده محله را تعریف می‌کنند و نظارت خود را بر رعایت ضوابط استانداردهای شهرسازی در طرح‌های شهری اعمال می‌کنند. در این رویکرد، اعضای شورایی‌ها از میان ساکنان محله انتخاب می‌شوند و این انتخابات به معنای اعطای قدرت به ساکنان محله برای شرکت در فرایند تصمیم‌گیری در مورد امور محله است. همچنین، مسئولیت‌پذیری شورایی‌ها در قبال نظرات و پیشنهادهای شهروندان و دوری از بروکراسی اداری در شهرداری‌ها، از جمله موارد مهم در این رویکرد هستند. آموزش شهروندی برای افزایش مشارکت و تحقق اهداف شهری اهمیت فراوان دارد و شامل برگزاری دوره‌های آموزشی، ایجاد مراکز مهارت‌آموزی و آموزش در گروه‌های سنی مختلف است. تبدیل شهروندان به تسهیل‌گران، فعال‌سازی شهروندان غیرفعال، آموزش صحیح مطالبات شهروندان، تعیین نقش مدارس و فضای مجازی در آموزش شهروندی، برگزاری جلسات رفع مشکلات محله و استفاده از نوآوری‌ها و فناوری‌های امروزی از اهداف این آموزش است. سرمایه‌گذاری در مباحث اجتماعی در مدیریت مالی شهری، از طریق پرداخت عوارض و مالیات، دوری از هزینه‌های اضافی در ارائه خدمات به ساکنان و بهره‌برداری بهینه از منابع امکان‌پذیر است. از راهکارهای مهم می‌توان به توسعه فناوری‌های جدید، بهینه‌سازی شبکه‌های حمل‌ونقل عمومی، بهینه‌سازی منابع آب و انرژی و... اشاره کرد. نتایج به‌دست‌آمده با بخشی از نتایج گزارش‌شده در مطالعات صادقی‌نسب (۱۰)، رضایی و نگین‌تاجی (۱۱)، دانشپور و همکاران (۱۲)، صفایی‌پور (۱۸)، کریمی‌زاده اردکانی (۲) همخوانی دارد.

در این مطالعه پیامدها شامل شاخص‌های بهسازی و نوسازی، رضایت از محله، پایداری اجتماعی محله، نظافت و تمیزی محله، ایجاد خدمات زیربنایی مناسب در محله و کیفیت زندگی است. بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده و افزایش مقاومت محله در برابر زلزله، از جمله موارد مهم در توسعه پایدار شهری هستند. در خصوص شاخص «رضایت از محله»، دسترسی آسان و سریع به خدمات، افزایش کیفیت خدمات، و افزایش رضایتمندی ساکنان در محله، از جمله موارد مهم در بهبود کیفیت زندگی ساکنان در شهر هستند. ایجاد فضاهای عمومی و خدمات اجتماعی متناسب با نیازهای ساکنان، می‌تواند به افزایش رضایتمندی ساکنان و احساس تعلق به محله کمک کند. در خصوص شاخص «پایداری اجتماعی محله»، رفع مشکلات ترافیکی، ایجاد خطوط اتوبوس‌رانی و تاکسی، افزایش درآمدهای پایدار اهالی محله، و ایجاد فرصت‌های شغلی، از جمله موارد مهم در بهبود شرایط اقتصادی و اجتماعی ساکنان در محله هستند. نتایج به‌دست‌آمده با بخشی از نتایج گزارش‌شده در مطالعات عظیمی‌املی و ارشادی و هرام (۱)، اولجینیک‌زاک و همکاران (۲۱)، برتنز و جانسن (۲۲) و اسموردال و همکاران (۲۳) همخوانی دارد.

بر اساس نتایج به‌دست‌آمده پیشنهاد می‌شود:

- روابط عمومی شهرداری تبلیغات مؤثر و منسجمی را در رسانه‌های فراگیر با هدف نشر و توسعه طرح‌های محله‌محور در دستور کار خود قرار دهد؛
- مدیریت شهری برای اجراءسازی برنامه‌های مشارکتی و محله‌محور، اهداف بلند، میان و کوتاه مدت مشخص و شفافی را با مشارکت ساکنان مشخص کند؛
- یکی از راه‌های کم‌هزینه و ابتدایی برای آگاهی‌رسانی و جلب مشارکت ساکنان نصب بنرهای اطلاع‌رسانی در اماکن عمومی در خصوص اقدامات و پیشنهادهایی است که در جلسات شوراییان و نمایندگان ساکنان با مسئولان

منابع ■

- [1] Azimi Amoli J. Ershadi Vahram S. Urban management based on neighborhood participatory planning approach (Case Study: Neighborhood Urban areas of Tehran 1st District). *Journal of Geography (Regional planning)*, 2017;7(2), pp 21-40 DOR: [20.1001.1.22286462.1396.7.2.2.4](https://doi.org/10.1001.1.22286462.1396.7.2.2.4). [In Persian]
- [2] Karimizadeh Ardakani S. Community-based consequences, community-based management, community involvement. *Geographical Resarches*, 2017; 32 (3) :100-113.URL: <http://georesearch.ir/article-1-157-fa.html>, DOI: [10.29252/geores.32.3.100](https://doi.org/10.29252/geores.32.3.100). [In Persian]
- [3] Rajabi A. Ways of citizen participation in the process of urban development. *Geographical quarterely (Amayesh Mohit)*, 2011; Vol.12, pp101-116. dor: [20.1001.1.23452870.1392.1.4.8.0](https://doi.org/10.1001.1.23452870.1392.1.4.8.0). [In Persian]
- [4] Zabihi H. Fouladi M. Sustainable development with an emphasis on the neighborhood-oriented system and social justice studied: Sharq neighborhood, District 7, Tehran metropolis. *Seventh Congress of the Iranian Geopolitical Association (Political Geography of the City) Tehran*, 2017. <https://civilica.com/doc/371282>. [In Persian]
- [5] Hajipour K. "Neighborhood-based planning" is an efficient approach in creating sustainable urban management. *Fine arts [Internet]*. 2015;-(26):37-46. Available from: <https://sid.ir/paper/5844/fa> [In Persian]
- [6] Pakseresht S. Considerations and strategies for promoting social capital. *Culture Strategy [Internet]*. 2013;7(25):71-104. Available from: <https://sid.ir/paper/149312/fa> [In Persian]
- [7] Bourdieu P. *Theory of action*. Tehran: Naqsh and Negar Publications; 2001. [In Persian]
- [8] Putnam R. *Democracy and civil traditions*. Tehran: Salam Publications; 2012. [In Persian]
- [9] Fukuyama F. *The end of order - social capital and its maintenance*. Tehran: Hakait Qalam Navin Publications, second edition; 2007. [In Persian]
- [10] Sadeghi Nesab Sh. *Designing a framework for the construction and application of social capital for university faculty members and middle managers of government agencies in improving the performance of the administrative system of the Islamic Republic of Iran*. Tehran: Faculty of Management and Accounting, Farabi Campus, University Tehran; 2017. [In Persian]
- [11] Rezaei M.R. Nagin Naji S. Investigating effective solutions in creating a sustainable neighborhood with a collaborative approach (case study: Yasouj guidance neighborhood). *Scientific and Research Quarterly Journal of Research and Urban Planning*, 2014; 6(20): 69-82. dor: [20.1001.1.22285229.1394.6.20.5.7](https://doi.org/10.1001.1.22285229.1394.6.20.5.7). [In Persian]
- [12] Daneshpour S.A.H. Behzadfar M. Barakpour N. Sharfi M. Collaborative planning environment; Presenting a conceptual model for analyzing factors affecting citizens' participation in planning. *Letter of architecture and urban planning*, 2016; 9(18): 23-42. doi: [10.30480/aup.2017.510](https://doi.org/10.30480/aup.2017.510). [In Persian]
- [13] Masoumi S. Imani Jajermi H. Mostafavi S. R. *Neighborhood development in line with the sustainability of Tehran metropolis*, General Department of Social and Cultural Studies of Tehran Municipality. Tehran: Society and Culture Publication, first edition, 2018. [In Persian]
- [14] Mousavi S.A. Taqvai. A (supervisor). *Neighborhood development planning with an emphasis on social capitals (a case study of Mashhad Talab)*. Tehran: Tarbiat Modares University, 2008. [In Persian]
- [15] Friedman, J. *Globalization and Emerging Culture of Planning*. *Progress in Planning*, 2005; 64, 183-234.
- [16] Singhal S. Berry J. MCGreal S. A Framework for Assessing Regeneration, Business Strategies and Urban Competitiveness, *Local Economy*, 2009; 24 (2), 111-124. <https://doi.org/10.1080/02690940902717147>
- [17] Peris J. Cebillo-baque M.A. Calabuing C. Scrutinizing the link between Participatory Governance and Urban Environmental Management, *The Experience in Arequipa During 2003-2006*. *Habitat International*, 2011; 35, 84-92. DOI:[10.1016/j.habitatint.2010.04.003](https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2010.04.003)
- [18] Safaipour. Z. Investigating factors affecting people's participation in urban development; Case study: Ilam city. *Journal of urban development studies* Vol: 1- Issue: 1, 2017; pp 111-140 [In Persian]
- [19] Rajabi A. Hesarinejad J. *Urban Non-Governmental Companies: A Solution for Citizens' Participation in Urban Management*. *Journal of Urban Economics and Management* Volume 1, Issue 4, 2013; pp 111-129. URL: <http://iueam.ir/article-1-52-fa.html>. Dor: [20.1001.1.23452870.1392.1.4.8.0](https://doi.org/10.1001.1.23452870.1392.1.4.8.0) [In Persian]
- [20] Adrisi A. Shojaie M. Examination of the Factors Affecting the Inhabitants' Social Participation in Urban Development Projects: A Case Study of Building Pedestrian Ways in the Historical Texture of Tehran (Region 12). *Social Development and Welfare Planning*, 3th Vol. No.13, 2012; pp.115-158. <https://doi.org/10.22054/qjسد.2012.3317> [In Persian]
- [21] Bednarska-Olejniczak, Dorota, Olejniczak, Jaroslaw & SvobodováOlejniczak. Libuše. *Towards a Smart and Sustainable City with the Involvement of Public Participation-The Case of Wroclaw*. *January 2019 Sustainability*, 2019; 11(2):332. DOI:[10.3390/su11020332](https://doi.org/10.3390/su11020332)
- [22] Berntzen L. Johannessen M.R. *The Role of Citizen Participation in Municipal Smart City Projects: Lessons Learned from Norway*. book: *Smarter as the New Urban Agenda*, 2016; 299-314.
- [23] Smørđal O. Ebbing W. Kristina L-A. S. *Key issues for enhancing citizen participation in co-constructing city futures*. Springer-Verlag Berlin Heidelberg; 2011.
- [24] Shahjahan Chowdhury M. *Citizen participation in urban local government: a case study of Kanaighat Paurashava in Bangladesh*. *Commonwealth Journal of Local Governance*, 2017;19: 5451. <http://dx.doi.org/10.5130/cjlg.v0i19.5451>
- [25] Danaie Fard H. Kazemi H. (). *Interpretive research in the organization: phenomenology and phenomenological strategies*. Tehran: University of Imam Sadegh. 2011; First Edition. [In Persian]
- [26] Davari A. Rezazadeh A. *Structural equation modeling with PLS software*. Tehran: Academic Jihad Publications. 2014, First Edition. [In Persian]
- [27] Misetic A. Krnic R. *Actors in the Planning and Development of Varazdin: The Contribution of Social Sustainability Research in the Urban Context*. 2012, Institute of Social Sciences Ivo Pilar, Zagreb. Volm 6. No, 12. Pp 143-165. DOI:[10.5559/di.22.1.08](https://doi.org/10.5559/di.22.1.08)
- [28] Samiee Kashi S. Janbaz Ghobadi Gh. *The Role of Citizen Participation in Sustainable Development of Urban Areas (Case Study: Qaemshahr City)*. 2013, *International Research Journal of Applied and Basic Sciences*. Vol, 6. No, 7. Pp 910-916
- [29] Rosenstein, C. *Cultural development and City Neighborhoods*. 2009, *Journal of Charting Civil Society*. No, 21. Pp 1-10. DOI:[10.1016/j.ccs.2011.02.002](https://doi.org/10.1016/j.ccs.2011.02.002)

- [30] Izadi M. Mohammadi J. The Roles of Neighborhood Cultural spaces in the development of Citizenship Culture. 2016, Journal of Modern Applied Science, Vol, 10. No, 3. Pp 89-94. DOI:[10.5539/jmas.v10n3p89](https://doi.org/10.5539/jmas.v10n3p89)
- [31] Eghtesadi, N. citizen participation; The key to sustainable social development in urban areas. 2012, Shahr Identity Quarterly, Number 16, pp. 81-97. DOI: [20.1001.1.17359562.1392.7.16.8.2](https://doi.org/20.1001.1.17359562.1392.7.16.8.2)
- [32] Fakhraei A. Rozhin M. Investigate the relationship between citizen participation, and the main factors of urban management Case Study: Tehran. 2017, Haft Hesar J Environ Stud, 6 (21) :17-26. URL: <http://hafthesar.iauh.ac.ir/article-1-466-fa.html>. DOI: [20.1001.1.23225602.1396.6.21.4.1](https://doi.org/20.1001.1.23225602.1396.6.21.4.1)
- [33] Suri A. Social capital and growth in Iran. Researches and economic policies. 2013;22(69):49-64. Available from: <https://sid.ir/paper/89423/fa>
- [34] Jonathan K. Ghafouri B. A model of building social capital. 2008. Zaribars Quarterly, 12th year, number 65, pp. 24-39.
- [35] Seibert S. Kraimer M. Linden R. A Social Capital Theory of Career Success. (2001). Academy of Management Journal, Vol. 44. No2. DOI:[10.2307/3069452](https://doi.org/10.2307/3069452)